

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vývoj Komunistické strany Československa v letech 1939-1945

The Development of the Communist Party of the Czechoslovakia 1939-1945

Gabriela Libová

Vedoucí práce: PhDr. Josef Stracný, CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B D – ZSV

2020

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Vývoj Komunistické strany Československa v letech 1939-1945 potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 20. 3. 2020

.....

Gabriela Libová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Josefu Stracenému, CSc., za jeho trpělivost, vstřícnost, cenné rady a připomínky během konzultací, které mi pomohly s dokončením této práce.

ABSTRAKT

Cílem práce byl politologicko-historický popis vývoje Komunistické strany Československa v letech 1939-1945. Práce na začátku shrnuje základní obecné politologické pojmy, je zde obsažen i popis protektorátního života, ve kterém se formoval komunistický odboj proti nacistům. Dále je pak věnován prostor samotnému vývoji komunistické strany, jejím reakcím na významné a stěžejní události, které se během druhé světové války odehrávaly a provázanosti na Sovětský svaz, jež měl na Komunistickou stranu Československa zásadní vliv. Základními metodami byly analýza a komparace použité literatury, dobového tisku a dokumentů.

KLÍČOVÁ SLOVA

politická strana, Komunistická strana Československa, politická levice, Protektorát Čechy a Morava, komunistický odboj

ABSTRACT

The aim of the work was a political-historical description of development of the Communist Party of the Czechoslovakia in 1939-1945. The work in the beginning summarizes general political concepts, describes the Protectorate life, where was formed a communist resistance against the Nazis. It also includes a development of the Communist Party, its responses to major events that took place during World War II and the links with the Soviet Union, which had a major influence on the Communist Party of the Czechoslovakia. The used methods were mainly analysis and comparison of literature, period press and documents.

KEY WORDS

a political party, the Communist party of the Czechoslovakia, a political left wing, the Protectorate of Bohemia and Moravia, a communist resistance

Obsah

1	Úvod	9
2	Politické strany	10
2.1	Definice politické strany	10
2.2	Funkce politické strany	11
2.3	Rozdělení pravice a levice	12
2.3.1	Pravice	12
2.3.2	Levice	12
2.4	Nacistická a komunistická ideologie	13
2.4.1	Německý nacismus	13
2.4.2	Komunismus a jeho počátky	14
3	Protektorát Čechy a Morava a Slovenský štát	17
3.1	Politický systém Protektorátu Čechy a Morava	17
3.2	Vznik Slovenského štátu	17
3.3	Vznik Protektorátu Čechy a Morava, politická struktura	18
3.3.1	Jediná legálně fungující politická strana - Národní souručenství	19
3.3.2	Kolaborace a její rozdělení	20
3.3.3	Každodenní život v protektorátu	21
3.3.4	Rozdělení společnosti na odpůrce a sympatizanty	22
4	Vývoj Komunistické strany Československa 1938-1945, první poválečné volby	23
4.1	Mnichovská konference a následný chaos v politickém dění	23
4.2	KSČ se odmítá podřídít	24
4.3	Moskevský exil a první úkol	25
4.4	Přechod do ilegality, počátek okupace a I. ilegální vedení	26
4.5	Počáteční komplikace v odbojové činnosti a rozdělení komunistické strany	27
4.6	Komunistická strana Slovenska a její vývoj	27
4.6.1	KSS a její reakce na porušení sovětsko-německého paktu	29

4.6.2	KSS a poslední rok války	30
4.7	Budování ilegální sítě KSČ	30
4.8	Uzavření paktu Ribbentrop-Molotov, má odboj pokračovat či stagnovat?	32
4.9	Cesta k vyjasnění vztahu mezi Německem a SSSR (ne)odbojová činnost?	33
4.10	Konec I. ústředního vedení	33
4.11	Německo porušuje pakt o neútočení a zintenzivnění odbojové činnosti	34
4.12	Rok 1943 a konec Komunistické internacionály	35
4.13	Vznik III. ilegálního vedení	36
4.14	Jednání mezi KSČ, Benešovou vládou a SSSR	36
4.14.1	Přijet či nepřijet?	37
4.14.2	Obsah jednání, o čem se diskutovalo	37
4.14.3	Vítězství komunistů a slabost Beneše?	38
4.15	Poslední dva roky odboje a odmlka ze zahraničí	39
4.16	IV. a zároveň poslední ilegální ústřední vedení	39
4.17	Taktika během posledního roku války	40
4.18	Poslední kroky v zahraničí před návratem domů a Košický vládní program	41
4.19	Pražské květnové povstání	42
4.20	Oslava svobodného Československa	43
4.21	Volby 1946	44
5	Rudé právo	45
5.1	Vznik Rudého práva	45
5.2	Horší časy a pozvolný přesun Rudého práva do ilegality	47
5.3	Rudé právo v okupaci	47
5.4	Perzekuce	48
5.5	Způsob tisku a propagace novin	48
5.6	O čem se psalo?	49
5.6.1	Uzavření paktu o neútočení mezi Německem a Sovětským svazem	50

5.6.2	SSSR napadnut Hitlerem.....	51
5.7	Konec ilegality.....	51
6	Závěr.....	53
7	Seznam zkratek	55
8	Seznam použitých informačních zdrojů.....	56
8.1	Publikace	56
8.2	Elektronické zdroje.....	59

1 Úvod

Celkový vývoj a působení Komunistické strany Československa v průběhu času je pro mnohé stále atraktivní téma, které zajímá jak odborníky z řad akademické obce, tak laickou veřejnost. Velmi mnoho prostoru pro bádání je většinou poskytnuto např. začátkům založení této strany nebo nechvalně známým politickým procesům z 50. let 20. století. Naopak působení Komunistické strany Československa za druhé světové války se mi zdálo jako téma poněkud opomíjené, méně zpracované, a proto jsem se rozhodla na tuto část dějin zaměřit a sepsat takovou bakalářskou práci, kde bych mohla spojit své dva studované obory, základy společenských věd a dějepis, a znalosti z nich získané maximálně využít. Jelikož u nás komunistická strana nebyla po Sametové revoluci zakázána a je stále fungujícím subjektem, i když s pozměněným názvem, je žádoucí, aby potenciální voliči této strany (ale nejen ti) věděli, jak si komunisté v průběhu svého vývoje počínali a jaké kroky v tehdejším politickém životě konali pro vidinu ovládnutí politické moci v Československu. Cílem práce je tedy obsáhnout historický a politický vývoj KSČ v letech 1939-1945.

Zdroje, ze kterých jsem čerpala byla především odborná literatura, dobový tisk a dokumenty, které komunistická strana vydávala a používala ke své propagandě. Jako základní metody jsem využila rozbor, analýzu a následnou komparaci uvedených zdrojů.

Co se týče struktury práce, je členěna do čtyř základních kapitol. První kapitola je věnována základním pojmům z oblasti politologie, definici politické strany a jejím funkcím a problematice členění politického spektra na pravici a levice, včetně jejich ideologií. Druhá kapitola obsahuje okolnosti rozpadu Československa a následný vznik Protektorátu Čechy a Morava a Slovenského štátu. Dále jsem krátce popsala charakteristiku protektorátního života, což mohly být důvody vedoucí k tomu, že se lidé otáčeli zády k tradičním politickým stranám druhé republiky a začali vkládat své naděje na osvobození do rukou komunistické strany, v té době poměrně nezatíženou zločiny proti demokracii. V třetí kapitole je ponechán prostor samotnému vývoji Komunistické strany Československa, činnosti komunistického odboje a celkové snaze KSČ si připravit během války prostřednictvím propagandy co nejlepší podmínky pro to, aby se mohli po osvobození ujmout vedoucí úlohy státu a zmanipulovat občany ke svým potřebám. Poslední kapitola pak shrnuje propagandu v rámci vydávání Rudého práva a zaměřuje se také na obsah tohoto periodika.

2 Politické strany

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem Komunistické strany Československa za druhé světové války, proto by bylo na místě nejprve ujasnit základní pojmy jako politická strana, její funkce či ideologie, na kterých se strany zakládají a podle kterých se pak určuje volební program.

2.1 Definice politické strany

Nabízí se otázka, proč neustále vznikají další politické strany a jaká je jejich funkce? Vybrala jsem dva tituly, které se touto problematikou zabývají a představují čtenáři několik definic.

Prvním z titulů jsou *Systémy politických stran – Úvod do jejich srovnávacího studia* od Miroslava Nováka. Podle něj politické strany tvoří nezbytnou a nenahraditelnou součást liberálně demokratických režimů. Novák současně odkazuje na definice i jiných osobností, které se politologií zabývaly např. Benjamin Constant definoval roku 1816 stranu jako „sdružení lidí, kteří vyznávají stejné učení.“ Edmund Burke napsal roku 1770, že „strana je organizovaný celek lidí, kteří se sdružují k společnému dílu v národním zájmu podle zvláštního principu, na němž se shodli“. A posledního pro srovnání můžeme uvést Françoise Goguela, který uvádí, že „strana je seskupení určené k účasti na politickém životě, k částečnému nebo úplnému dobytí moci a prosazení myšlenek a zájmů svých členů.“¹

Druhým titulem jsou *Teorie politických stran* od Petra Fialy a Maxmiliána Strmisky. Autoři zastávají názor, že definice politické strany je poněkud obtížná a opět uvádí několik příkladů. Wilhelm Hasbach označil v roce 1920 politickou stranu za „organizaci lidí se stejnými politickými názory a cíli, kteří se snaží získat politickou moc, jež by jim umožnila uskutečnit jejich záměry“. Max Weber formuluje definici v roce 1919, kde tvrdí, že „politické strany jsou dobrovolně vytvářené skupiny s cílem poskytnout svým předákům moc uvnitř skupiny a aktivním členům možnosti prosazení věcných cílů nebo dosažení osobních výhod nebo obojího zároveň“.²

Společnost se ale na obecné definici stále neshodla, a proto i dnes vznikají další pokusy o definování pojmu politické strany. Po zhodnocení a zjednodušení výše uvedených definic lze tedy říci, že politická strana je organizované uskupení občanů, kteří mají podobné zájmy a cíle a chtějí je ve společnosti prosadit pomocí politické moci.

---

¹ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran*. Praha: Sociologické nakladatelství 1997, s. 21.

² FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal 2009, s. 23-24.

2.2 Funkce politické strany

Co se týká funkce, odkazuje Novák na Apterovo rozdělení. Ten rozděluje funkce stran podle toho, zda jsou strany v demokratickém nebo totalitním systému.

Pokud jsme v demokratickém spektru, jsou to funkce rekrutování, výběru a střídání řídicích pracovníků; strukturování veřejného mínění, vytváření politických programů; integrace sociálních skupin a kontrola se stabilizací vládních orgánů. Co se týče totalitního systému, tam zastávají strany dvojí funkci. Zaprvé utváří skupinovou solidaritu a zadruhé zajišťují vedoucí úlohu strany.³

Je tedy zřejmé, že politické strany se snaží působit na své voliče a ovlivnit je tak, aby ve volbách hlasovali v jejich prospěch. Některé politické strany ale mnohdy uplatňují ne zcela korektní prostředky, typickým příkladem je demagogie. Ta se začala rozvíjet již v antickém Řecku a dnes se s ní setkáváme často, ať už osobně či zprostředkovaně v médiích. Demagogii bychom mohli definovat jako lživé podávání informací za účelem získání politického vlivu. V politice se projevuje především v nesplnitelných, často protichůdných a emocionálně zabarvených slibech, jež jsou podmíněné podporou ve volbách a následným zvolením kandidáta do příslušných orgánů. Nejúčinnější obranou proti této manipulativní technice, a to i v každodenním životě, je kritické myšlení. Jeho podstatou je snaha, abychom se nástrahám populismu a lživých informací vyhnuli, nebo alespoň jejich dopad ve společnosti eliminovali. Na otázku, proč vznikají stále další politické strany a hnutí, se nám nabízí hned několik odpovědí. Některé se snaží prosazovat určitou ideologii, jiné vznikají na zakázku veřejného mínění za účelem vyřešení aktuálních konkrétních problémů, v dalším případě jsou členové strany nespokojení s dosavadním politickým směřováním a rozhodnou se založit vlastní novou stranu. Každopádně je důležité zmínit, že minimální zárukou demokracie je existence alespoň dvou politických stran v zemi. Pokud působí ve státě jen jedna politická strana, často se tamější obyvatelé nachází v tzv. totalitní společnosti, kdy jsou mnohdy práva občana ve velkém měřítku omezena a naopak vláda není ničím omezována a kontrolována. Nedemokratická forma vlády byla bezesporu prosazována Adolfem Hitlerem v nacistickém Německu; v současnosti znaky totalitního režimu naplňuje Severní Korea v čele s Kim Čong-unem.

---

³ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal 2009, s. 42.

2.3 Rozdělení pravice a levice

Rozlišení politických celků na pravici a levice na základě odlišně orientovaného politického programu, je uplatňováno již od Velké francouzské revoluce, která proběhla v 18. století ve Francii.

2.3.1 Pravice

Pravicově orientovaná politická uskupení jsou popisována jako proudy, které zastávají dodržování tradic a zvyklostí, či určitou formu sociální hierarchie. To znamená, že si je vědoma rozdílů ve společnosti, ale nesnaží se o jejich zrovnoprávnění za každou cenu. V ekonomice se přiklání ke svobodnému trhu, tržnímu hospodářství, kapitalismu, udržení nízké inflace a podpoře soukromého vlastnictví. Důraz klade více na jednotlivce než na kolektiv.⁴ Za krajní pravici považujeme strany nacistické a fašistické, popř. neonacistické a neofašistické.

2.3.2 Levice

Levicový proud politických stran a hnutí je obvykle spojován s prosazováním zájmů nižších sociálních vrstev. Vyznačuje se sympatiemi pro principy, jakými jsou svoboda, rovnost, bratrství.⁵ Prosazují rovnost ve společnosti, ať už politickou či sociální. Bojují za to, aby obyčejní lidé participovali na politickém životě a nebyli vedeni pouze elitami. Upřednostňují kolektivismus před individualismem. Často se staví proti náboženství. Co se týká ekonomických priorit, stát by měl dle jejich názoru zasahovat do ekonomiky a usilovat o nulovou nezaměstnanost.

Ačkoli se toto tradiční dělení s pojmy pravice a levice užívá i dnes; současně s ním se objevují názory, podle kterých je takovéto členění politických stran dávno překonané a nevyhovující.

Norberto Bobbio ve své knize *Pravice a levice* uvádí hned několik bodů, proč by toto dělení nemělo být nadále používáno a mělo by se od něj upustit.

1. Rozdíly sice existují, ale již nejsou tak markantní jako v době, kdy se politické dělení rodilo.
2. Politická scéna je dnes již tak složitá, že ostré dělení na dva tábory je nevyhovující, jelikož dochází k překrývání názorů jednotlivých skupin a k prolínání jejich programů.

---

⁴ ROMAN, David. *Politologie – Základy společenských věd*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2003, s. 73.

⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia 2004, s. 452.

3. Mezi dvěma extrémami se nachází politický střed, kde právě dochází k prolínání obou ideologií, navíc v mnoha zemích dochází k tomu, že střed se neustále více rozšiřuje a vytlačuje pravici a levici na okraj.⁶

Norberto Bobbio odmítá jakékoli černobílé definice pravice a levice. Dospívá k závěru, že jediným kritériem, podle kterého můžeme rozlišovat mezi pravicí a levicí, je jejich přístup k rovnosti. Uvádí, že stoupenci rovnosti, levice, zdůrazňují věci, které mají lidé společné, zatímco stoupenci hierarchie, pravice, zdůrazňují spíše to, v čem se lidé odlišují.⁷

Mezi zastánce rozdělení pravice a levice považujeme např. politologa Jana Charvátu působícího na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, který se v rozhovoru pro Český rozhlas vyjádřil následovně: „*Když lidé říkají, že pravice a levice už dnes nic neznamena, tak to tak úplně není pravda. Není to jen má myšlenka, ale každá politická škála je doopravdy trojúhelník, který reflektuje tři základní ideologie: liberalismus, konzervatismus a socialismus. A k nim pak extenze v podobě krajních variant.*“⁸

2.4 Nacistická a komunistická ideologie

Pokud se zaměříme na sledované období 1939-1945 v Protektorátu Čechy a Morava, je pochopení dvou výše zmíněných ideologií pro naše potřeby klíčové, jelikož s vývojem v naší zemi úzce souvisí.

2.4.1 Německý nacismus

Nacismus je krajně pravicová totalitní ideologie, oficiálně uplatňovaná diktaturou v Německu v letech 1933-1945 prostřednictvím Národně socialistické německé dělnické strany v čele s Adolfem Hitlerem.⁹

Program strany byl radikálně antisemitský a nacionalistický. Programovým základem nacistické strany se stalo dílo *Mein Kampf*, na kterém pracoval nejen sám Hitler, ale i jeho

---

⁶ BOBBIO, Norberto. *Pravice a levice – Důvod a smysl rozdělení politické scény*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2003, s. 40-42.

⁷ Tamtéž, s. 90.

⁸ CHARVÁT, Jan. *Pravice vs. levice? Ne, je to trojúhelník - liberalismus, konzervatismus a socialismus*. [online], 15. srpna 2019. [cit. 2020-28-02]. Dostupné z:

<<https://plus.rozhlas.cz/pravice-vs-levice-ne-je-trojuhelnik-liberalismus-konzervatismus-a-socialismus-8024463>>.

⁹ BASTL, Martin a kol.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada 2011, s. 140.

straniční přívrženci.¹⁰ Tato ideologie vycházela z představy, že nejvýše posazenou rasou je rasa árijská, všechny ostatní jsou pouze méněcenné např. Slované, mezi které patří Češi i Slováci. Tyto nacistické ideály pak byly u nás prosazovány ze strany Německa po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Židé byli posíláni do koncentračních táborů, jejich majetek se zabavoval a tzv. norimberské zákony z roku 1935 s řadou restriktivních opatření, mezi které patřil zákaz přepravy v prostředcích hromadné dopravy, omezení časového rozpětí vyhrazeného pro nákupy nebo povinnost nosit na viditelném místě svého oděvu židovskou Davidovu hvězdu apod., zůstávaly nadále v platnosti.

2.4.2 Komunismus a jeho počátky

Pojem je odvozen z latinského *communis*, což v překladu odpovídá významu společný, obecný. Označuje způsob života, jehož základem je spolupráce a vzájemná solidarita. Mezi další významné hodnoty, které komunismus vyznává, patří rovnost, bratrství a také svoboda. Ta je však pojímána jinak než v případě klasického západního liberalismu, a to jako svoboda od nedostatku, vykořisťování a útlaču.¹¹

Myšlenky komunistické ideologie byly sepsány již v roce 1848, kdy Karl Marx a Friedrich Engels vydali *Manifest komunistické strany*. Setkáváme se zde s typickými charakteristikami komunismu např.: „*Celá společnost se stále více štěpí na dva velké nepřátelské tábory, na dvě velké, přímo proti sobě stojící třídy: buržoazii a proletariát; dělníci, kteří se musí prodávat kus po kuse, jsou zbožím jako každý jiný předmět obchodu, a proto jsou stejně vydáni napospas všem rozmarům konkurence, všem výkyvům trhu; ze všech tříd, které dnes stojí proti buržoazii, je skutečně revoluční třídou jen proletariát. Ostatní třídy s vývojem velkého průmyslu upadají a zanikají; Nejbližší cíl komunistů je též jako cíl všech ostatních proletářských stran: ztvárnění proletariátu ve třídu, svržení panství buržoazie, vydobytí politické moci proletariátem apod.*“¹²

Jsou zde vytyčeny cíle a ideologické základy, k jejichž následování se přihlásila řada komunistických stran po celém světě. Komunistická strana Československa byla krajně levicovou stranou, která zastávala levicovou ideologii. Stěžejní tedy pro ni byl důraz na kolektiv a rovnost jejich členů. Spoléhalo se zejména na působení a ovlivňování nižší dělnické třídy,

---

¹⁰ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, Praha: Práh 1999, s. 20-21.

¹¹ GOODWINOVÁ, B. *Komunismus*. Brno: Barrister & Principal 2003. s. 214-215.

¹² MARX, Karl a Friedrich ENGELS. *Komunistický manifest*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1970, s. 13-19.

kteřou podněcovali k revoluci a neposlušnosti ve vztahu k vládnoucím a dle jejich slov vykořisťovatelským elitám.

Komunistická strana Československa byla založena 14. - 16. 5. 1921 v Praze, vstoupila do Komunistické internacionály a usilovala o uskutečnění socialistické revoluce v Československu podle sovětského vzoru. Aby mohla strana vstoupit do Komunistické internacionály, musela splnit dvacet jedna podmínek. Pro ukázkou uvedu alespoň několik z nich.¹³

1. Veškerá propaganda a agitace musí mít skutečně komunistický ráz a musí odpovídat programu a všem usnesením III. internacionály. Periodický a neperiodický tisk a všechna nakladatelství strany musí být zcela podřízeny ústřednímu výboru strany, nezávisle na tom, je-li strana jako celek v daném okamžiku legální nebo ilegální. V novinách, na lidových schůzích, v odborových svazech, v družstvech - všude, kam mají přístup stoupenci III. internacionály, je nezbytné soustavně a nemilosrdně pranýřovat nejen buržoazii, nýbrž i její pomahače, reformisty všech odstínů.

2. Téměř ve všech zemích Evropy a Ameriky vstupuje třídní boj do období občanské války. Za takových podmínek nemohou mít komunisté důvěru k buržoazní zákonnosti. Jsou povinni všude zřizovat paralelní ilegální aparát, který by v rozhodující chvíli pomohl straně splnit její povinnost vůči revoluci. Ve všech zemích, kde komunisté v důsledku stavu obležení nebo výjimečných zákonů nemají možnost provádět veškerou svou práci legálně, je bezpodmínečně nutné spojit legální práci s prací ilegální.

3. Je nutná soustavná a plánovitá agitace na vesnici. Dělnická třída nemůže upevnit své vítězství, nemá-li na své straně, byť jen část zemědělských nádeníků a chudých rolníků a jestliže nedokázala svou politikou neutralizovat část ostatního obyvatelstva vesnice.

4. V současném období zostřené občanské války může komunistická strana splnit svou povinnost jen tehdy, bude-li organizována co nejcentralističtěji, bude-li v ní vládnout železná kázeň, hraničící s kázní vojenskou, a bude-li stranické centrum mocenským autoritativním orgánem, vybaveným rozsáhlou plnou mocí a těšícím se všeobecné důvěře členů strany.

---

¹³Kolektiv autorů. *21 podmínek pro přijetí do Komunistické internacionály*. [online], 15. srpna 2019. [cit. 2019-08-14]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ki_podm.php>.

5. Komunistické strany všech zemí, kde komunisté pracují legálně, musí pravidelně provádět čistky členstva stranických organizací, aby strana byla soustavně očišťována od maloburžoazních živlů, které se do ní nezbytně vetřou.

6. Strany, které dosud podržely staré sociálně demokratické programy, jsou povinny v pokud možno nejkratší době tyto programy přehlédnout a vypracovat s ohledem na zvláštní podmínky své země nový komunistický program ve smyslu usnesení Komunistické internacionály. Zpravidla musí být program každé strany, patřící ke Komunistické internacionále, potvrzen řádným kongresem Komunistické internacionály nebo jejím výkonným výborem.

7. V souvislosti s tím musí všechny strany, které chtějí patřit ke Komunistické internacionále, změnit své jméno. Každá strana, chtějící patřit ke Komunistické internacionále, musí mít název: komunistická strana té a té země. Je nutno, aby každému prostému pracovníku byl zcela jasný rozdíl mezi komunistickými stranami a starými oficiálními "sociálně demokratickými" nebo "socialistickými" stranami, které zradily prapor dělnické třídy.

Z těchto podmínek pro vstup je patrné, že již od začátku se kladl velký důraz na radikalizaci politických stran, které se chtěly k internacionále přičlenit. Všechny musely mít v názvu „komunistická“, bylo žádoucí se oprostít od všech sociálně demokratických principů, jež vyznávaly strany, ze kterých se ty komunistické vyčlenily. Strany jsou dokonce nabádány ke špinění demokratických stran, ať už verbálně či prostřednictvím psaného textu v komunistických denících. Ústředním prvkem je centralizace stran a podmínění politického programu potřebám internacionály. Komunistická strana Československa v průběhu dalších let nejednala samostatně, permanentně byla podřízena vedení ze strany Sovětského svazu.

Základ členstva KSČ tvořili příslušníci marxistické levice, kteří se odštěpili od Československé sociální demokracie.¹⁴

---

¹⁴ MACH, Vladimír. *Komunistická strana Československa* [online], 2010.[cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_ksc.php>.

3 Protektorát Čechy a Morava a Slovenský štát

3.1 Politický systém Protektorátu Čechy a Morava

Z hlediska státní formy došlo v letech 1939-1945 v protektorátu k aplikaci klasického totalitního modelu. V tomto období byly přítomny snad všechny klasické rysy totalitarismu: oficiální ideologie, totální cenzura, úplná kontrola státu nad ekonomikou, monopol státu na kontrolu, výrobu a využití prostředků ozbrojené moci a v neposlední řadě také fyzický a psychický teror obyvatelstva prostřednictvím tajné policie či stanných soudů. Docházelo k nerespektování základních lidských práv (např. práva na život). Taktéž dochází k rozdělení obyvatelstva do nerovných tříd. První třída zahrnovala německé státní příslušníky, ve druhé třídě se ocitly osoby s tzv. protektorátní příslušností, jejichž práva byla silně omezena.¹⁵

Ve chvíli, kdy došlo k takto razantním opatřením v každodenním životě obyvatel, podepsaly se tyto represe i na životě politickém. Politické strany v protektorátu byly značně omezeny popř. zrušeny a lidé se proto báli svůj politický názor veřejně sdílet.

3.2 Vznik Slovenského štátu

Od českého území se oddělilo území Slovenska, které 14. března 1939 vyhlásilo samostatný Slovenský štát, jemuž jako nacistickému satelitu vládl režim prezidenta Jozefa Tisa. Osud demokratického Masarykova Československa byl nadobro zpečetěn.¹⁶

Slovenská společnost byla tehdy stejně jako ta česká po zveřejnění Mnichovské dohody na pochybách o svém dalším směřování a celkové existenci. Tohoto rozčarování a zmatení ve společnosti využili představitelé Hlinkovy slovenské ľudové strany, jejichž cílem bylo již během období první republiky dosažení slovenské autonomie. 7. října 1938 došlo k ustanovení zemské autonomní vlády, do jejíhož čela byl jmenován lídr HSĽS Jozef Tiso a Slovensko tak získalo vytouženou autonomii.¹⁷

Samostatnosti chtivých Slováků se rozhodl Hitler využít pro své potřeby, aby došlo ke konečnému rozbití už tak ochromeného Česko-Slovenska.

Hitler pozval 13. března 1939 Jozefa Tisa na jednání do Berlína. Tiso zde byl vystaven nátlaku německého ministra zahraničí Joachima von Ribbentropa, který mu společně s Hitlerem vyhrožoval. Německo po Slovensku požadovalo okamžité vyhlášení slovenské

---

¹⁵ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Mezinárodní politologický ústav 2011, s. 98.

¹⁶ PALÍČKA, Jan. *80 let krvavého protektorátu Čechy a Morava: 5 stěžejních bodů temné kapitoly našich dějin*. [online], 15. března 2019 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <<https://g.cz/79-let-krvaveho-protektoratu-cechy-a-morava-5-stezejnich-bodu-temne-kapitoly-nasich-dejin/#/>>.

¹⁷ KOVÁČ, Dušan a kol. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny 2011, s. 209.

samostatnosti, v případě neuposlechnutí by došlo k obsazení Slovenska Maďarskem. Slovenský sněm po Tisově doporučení hned 14. března 1939 vyhlásil samostatnost Slovenské republiky.¹⁸ Hospodářsky se stalo Slovensko agrárním a surovinovým zdrojem pro Německo, které zde obsadilo všechna klíčová odvětví a do jednotlivých podniků nasadilo německé kontrolory a poradce.¹⁹

3.3 Vznik Protektorátu Čechy a Morava, politická struktura

Takzvaný protektorát vznikl výnosem o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, který byl přijat v noci z 15. na 16. března 1939 na Pražském hradě. Tento výnos byl zveřejněn ve Sbírce zákonů pod číslem 75/1939 Sb. a během 16. března oznámen v tisku a v rozhlasovém projevu státního prezidenta Emila Háchy.²⁰ Vznik protektorátu tedy znamenal konec druhé republiky i všech demokratických tendencí v naší zemi.

Protektorátní vláda, okupační úřady i řada kolaborantů se snažili vytvořit dojem, že Protektorát Čechy a Morava je standardní státní útvar a že obyčejní lidé, kteří se nepletou do politiky, se nemusí ničeho bát a jejich život bude fungovat běžným způsobem jako doposud. Protektorát Čechy a Morava ale žádným standardním státním útvarem nebyl. Měl sice svého prezidenta, svoji vládu, svá ministerstva, vládní vojsko (původní československá armáda byla postupně likvidována a její zaměstnanci propuštěni), policii a četnictvo, ale žádná z těchto institucí neměla pravomoc dřívějšího rozsahu. Je pravdou, že ve všech těchto institucích byli lidé, schopní a ochotní se nacistickému Německu postavit, ale stejně tak, jako v celé společnosti jich nebyla většina.²¹

Jako říšský protektor zde působil Němec Konstantin von Neurath. Co se týká osobnosti Emila Háchy, mnohdy je kritizován za vlažnou a smírlivou reakci, když ho samotný Adolf Hitler postavil před hotovou věc a požadoval prezidentův vynucený souhlas pro vznik protektorátu. Z objektivního hlediska Hácha na výběr moc neměl, jelikož Hitler Háchovi předložil pouze dva návrhy. Buď bude souhlasit se vznikem protektorátu a český národ si zachová alespoň minimální autonomii, nebo Německo zabere naše území násilím.

Během šestiletého německého teroru se u nás vystřídaly celkem čtyři protektorátní vlády. Některé spolupracovaly s Německem ochotněji než jiné. Druhá protektorátní vláda byla vedena předsedou vlády Aloisem Eliášem, jenž dodával odboji zásadní a nápomocné informace.

¹⁸ KOVÁČ, Dušan a kol. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny 2011, s. 207.

¹⁹ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo 2019, s. 494-495.

²⁰ PADEVĚT, Jiří. *Jak se žilo v protektorátu Čechy a Morava*[online]. 19. září 2016 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/jak-se-zilo-v-protektoratu-cechy-a-morava/>>.

²¹ Tamtéž.

Generál Alois Eliáš byl ale po příjezdu Reinharda Heydricha, zastupujícího říšského protektora, do Prahy zatčen a v červnu 1942 jako jediný ministerský předseda okupovaných evropských zemí popraven.²²

3.3.1 Jediná legálně fungující politická strana - Národní souručenství

Jedinou legálně fungující politickou stranou bylo za protektorátu Národní souručenství, v jejímž čele stál samotný prezident Emil Hácha. Vznik Národního souručenství bylo bezprostřední reakcí na německou okupaci z 15. března 1939. Hnutí si kladlo za cíl sjednotit a povzbudit český národ, zároveň mělo zlepšit hospodářské i sociální postavení Čechů a Moravanů na území protektorátu a zajistit loajálnost vůči okupantům.²³

Důležitost sjednocení národa předložil veřejnosti Hácha ve svém večerním rozhlasovém projevu dne 16. března 1939: „*Nikdy v minulosti neměl náš lid tak vážnou dějinnou povinnost, aby byl naprosto svorný a jednotný. Rozhodl jsem se proto, jako odpovědná hlava národa českého, že učiním co nejrychleji rozhodné kroky, které povedou k naprostému sjednocení národa, neboť jedině toto sjednocení zabezpečí jeho blaho a štěstí.*“²⁴ Tímto prohlášením chtěl prezident poukázat na důležitost navenek jednotné společnosti, a to tak, aby se spojila do jedné politické strany a nepouštěla se do zbytečně nebezpečných protinacistických akcí.

Co se týče členů výboru nové organizace, stali se jimi zástupci všech vrstev českého obyvatelstva, aby se tímto zdůraznila jednotu bez sociálních rozdílů. Ve výboru tak zasedlo deset zemědělců, devět státních zaměstnanců, osm soukromých úředníků, sedm obchodníků a řemeslníků, tři advokáti, dva profesori, dva lékaři, dva průmyslníci, dva učitelé, jeden kněz, jeden architekt a jeden soukromník. Členové nově sestaveného výboru byli vybráni z politického spektra bývalých demokratických stran první republiky: agrární, sociálně demokratické, lidové, národně demokratické, národně socialistické i živnostenské.²⁵ Zpočátku existence tohoto politického seskupení docházelo k určité podpoře ze strany Němců, ale postupem času se okupanti cítili být svobodomyslnými postoji Čechů ohroženi a nebyli této frakci nakloněni.

Častými změnami v personální i organizační sféře, postrádala strana stále více svůj vliv v Protektorátu Čechy a Morava. Po nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího

²² PADEVĚT, Jiří. *Jak se žilo v protektorátu Čechy a Morava*[online]. 19. září 2016 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/jak-se-zilo-v-protektoratu-cechy-a-morava/>>.

²³ PONECOVÁ, Andrea. Adolf Hrubý a Národní souručenství. in: *Sborník Archivu bezpečnostních složek 8/2010*, Praha 2010, s. 68. [online], 2010 [cit. 2020-02-18], Dostupné z: <<https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik8-2010/kap08.pdf>>.

²⁴ Národní archiv, f. *Národní souručenství*, karton č. 21, sign. 301, Kronika NS, s. 21.

²⁵ Tamtéž, s. 30.

říšského protektora a následně po atentátu na jeho osobu byly kompetence Národního souručenství ještě více omezeny. Ještě na jaře 1945 nabádalo Národní souručenství lid, aby byl opatrný a nesnažil se nikterak zasahovat proti okupační moci. Organizace Národního souručenství existovala až do konce druhé světové války, kdy byla 4. června 1945 výnosem ministerstva vnitra zrušena.²⁶

3.3.2 Kolaborace a její rozdělení

Termín „kolaborace“ pochází z francouzského slova *collaboration*, které bylo původně označením pro oficiální politiku vlády ve Vichy, jejíž představitelé byli loajální k třetí říši. Pojem lze charakterizovat jako spolupráci s nepřáteli své vlastní země.²⁷

Německý historik Detlef Brandes ve své knize *Češi pod německým protektorátem* rozdělil kolaboraci do tří větví. První větví je kolaborace ideologická, která čerpala z fašistického, antisemitského nebo nacionálněsocialistického přesvědčení. Druhou formou je „aktivistické“ přizpůsobení Němcům. Osoby spadající do této kategorie věřili ve vítězství třetí říše ve druhé světové válce a poslední forma kolaborace je charakteristická dočasným přizpůsobením Němcům za účelem zabránit něčemu horšímu.²⁸

Ke kolaboraci docházelo i v protektorátu, kolaboranti pak byli zcela přirozeně označováni jako zrádci svého národa. Někteří se ke kolaboraci uchýlovali ze strachu, jiní byli vydírání pod pohrůžkou veřejné dehonestace či ublížení jejich blízkým osobám. Byli i takoví, kteří sympatizovali s nacistickou ideologií a pomýšleli na více či méně pravděpodobné výhody, které by jim z prokázané loajality mohly být ze strany Němců poskytnuty. Často se ke spolupráci s nacisty hlásily tzv. volavky, které byly placeny gestapem a účelně měly konkrétní vytipované osoby „vyprovokovat“ k vyzrazení utajených informací. Získané informace sloužily především k rozbití protinacistického odboje a k připomenutí všem odpůrcům okupace, že rebelie a nesouhlas s režimem se nemilosrdně trestají.

---

²⁶ PONECOVÁ, Andrea. Adolf Hrubý a Národní souručenství. in: *Sborník Archivu bezpečnostních složek 8/2010*, Praha 2010, s. 204. [online], 2010 [cit. 2020-02-18], Dostupné z: <<https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik8-2010/kap08.pdf>>.

²⁷ KOKOŠKA, Stanislav. *Odboj, kolaborace, přizpůsobení*. Soudobé dějiny. Odboj, kolaborace, přizpůsobení. 1-2/2010, s. 16.

²⁸ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. Praha: Prostor 1999, s. 477.

3.3.3 Každodenní život v protektorátu

Nabízí se otázka, co přesně vedlo nespokojené občany k tomu, že po vzniku protektorátu hledali i jiné alternativy, a že někteří ji viděli (rozpoznali) právě v Komunistické straně Československa operující v té době již ilegálně?

Jedním ze zásadních důvodů byla jistě plíživá germanizace, kterou Německo ihned bez zbytečných prodlev zahájilo. Kromě přítomnosti nacistických vlajek s hákovým křížem se čeští občané museli smířit s dvojjazyčnými nápisy a přejmenováním ulic.

Všechny demokratické tendence na našem území byly ničeny již ve svém zárodku, to souviselo i s postupným zákazem činnosti českých spolků, jako byl např. Junák či Sokol. Markantní změny se dočkalo i školství, jelikož došlo k zavření vysokých škol a uvažovalo se dokonce i o zrušení škol středních.²⁹ Tento krok byl ze strany německé vlády zcela pochopitelný, protože Německo nemělo zájem na tom, aby se protektorátní obyvatelé vzdělávali. Spíše naopak, snažili se o vzbuzení strachu a respektu k Říši, za účelem získání podpory obyvatel a zamezení odbojových tendencí a kladení odporu německému diktátu. Dále Němci ve školách měnili učební osnovy. Bylo zakázáno učit o Masarykovi i o Benešovi a zapovězena byla i další témata z historie a kultury. Do škol byla masivně zaváděna povinná znalost němčiny.³⁰

Zásadním momentem bylo také prozrazení dokumentu řešící tzv. českou otázku, kterou měl na starost Karl Hermann Frank, ten působil jako státní tajemník Úřadu říšského protektora a později byl jmenován německým státním ministrem pro Protektorát Čechy a Morava.

Čechům čím dál více docházelo, že český národ Němcům stojí v cestě. Velký árijský plán s Čechy nepočítal. Spekulovalo se o nuceném stěhování národa do Ruska za Ural. Nacisté, kteří chtěli rozbít českou hrdost, ji v tuto chvíli ale spíše posilovali. Realizace konečného řešení české otázky se pozastavila hlavně díky vývoji války v roce 1941.³¹

Dalším z mnoha důvodů, proč bylo protektorátní obyvatelstvo nespokojeno s dosavadním vývojem, bylo i hospodářství. Prvořadým úkolem okupačních orgánů bylo využití hospodářských možností českých zemí stejně jako využití českých pracovních sil (byli pro Němce levná, ale zato kvalifikovaná pracovní síla) pro účely německé třetí říše. Továrny a podniky, které zůstaly na území protektorátu musely přizpůsobit svou výrobu potřebám Říše. Do rukou německého

---

²⁹ KUČERA, Jakub. *Život v protektorátu: Konečné řešení české otázky mělo definitivně zničit naše kořeny*[online]. 20. března 2019 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: < <https://www.ctidoma.cz/historie/2019-03-20-zivot-v-protektoratu-konecne-reseni-ceske-otazky-melo-definitivne-znicit-nase-kořeny/>>.

³⁰ NĚMEC, Václav a BAREK, David: *Česko za Protektorátu*[online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: < <https://www.dejepis.com/ucebnice/cesko-za-protektoratu/>>.

³¹ KUČERA, Jakub. *Život v protektorátu: Konečné řešení české otázky mělo definitivně zničit naše kořeny*[online]. 20. března 2019 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: < <https://www.ctidoma.cz/historie/2019-03-20-zivot-v-protektoratu-konecne-reseni-ceske-otazky-melo-definitivne-znicit-nase-kořeny/>>.

kapitálu se dostaly také banky a došlo k umělému vytvoření nevýhodného kurzu koruna – marka (1:10), koruna byla tedy silně podhodnocena. Německým potřebám bylo podřízeno také zemědělství. Rolníci museli odvádět povinné dávky, a dokonce v některých případech byla zemědělská půda využita jako vojenské cvičiště (např. na Benešovsku).³²

Po vzniku protektorátu došlo k zavedení přidělového systému. Potravin bylo nedostatek a Německo se snažilo zajistit zásobování především pro své vojáky a občany.

Historik Petr Koura se k této problematice v rozhovoru pro Český rozhlas vyslovil následovně: *"Rozdělovalo se to spíše podle národností. To znamená, že Němci měli nárok na více potravin a lepší potraviny než Češi. A potom byly i různé přídavky a příspěvky podle profesí a podle odpracovaných hodin. Když například dělníci pracovali přesčas, dostávali více potravinových lístků."*³³

Jelikož kvůli válce probíhala v zemi potravinová krize, hojně se začal rozvíjet tzv. černý trh, což v rozhovoru doktor Petr Koura potvrzuje: *„A také zde můžeme zaregistrovat určitý fenomén, a sice ten, že venkov zásobuje město. To znamená, že lidé, kteří měli příbuzné na venkově, jezdili velice často pro zásoby potravin na venkov. A právě s těmito potravinami se potom obchodovalo na černém trhu, přestože probíhaly kontroly převozu potravin (právě zejména ve městech) a přestože byl černý trh velice krutě postihován."*³⁴ Ceny nabízených potravin na černém trhu ale často dosahovaly astronomických výšin, a proto si je většina českého obyvatelstva nemohla dovolit.

Součástí nesnadného života v protektorátu bylo zcela jistě i řízené protiletecké zatemňování měst i vesnic ve večerních hodinách, což muselo nepříznivě působit na psychiku obyvatelstva. I přes mnohá úskalí, která lidé zažívali, neztratila se v části z nich touha po vlastenectví, což se hojně projevovalo v kultuře. V divadlech se hrály satirické hry, které často odkazovaly na Němce, zpívaly se vlastenecké písně a vymýšlely se vtipné anekdoty, které cílily na typické německé charakteristiky a hodnoty.

3.3.4 Rozdělení společnosti na odpůrce a sympatizanty

Protektorátní česká společnost se začala postupně formovat do tří proudů podle toho, jaký vztah zaujímal k okupantům. Široký střední proud tvořila masa lidí, která sice nesouhlasila s německou okupací, zůstávala však pasivní. Patřili sem ti, kdo propadli zoufalství a beznaději,

---

³²NĚMEC, Václav a BAREK, David: *Česko za Protektorátu*[online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <<https://www.dejepis.com/ucebnice/cesko-za-protektoratu/>>.

³³KOURA, Petr. *Každodenní život v protektorátu I.* [online]. 17. dubna 2005. [cit. 2020-17-02]. Dostupné z: <<https://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/kazdodenni-zivot-v-protektoratu-i>>.

³⁴ Tamtéž.

ti, kdo se zdráhali dát svůj odpor najevo z obavy před pronásledováním a ze strachu, ať již o sebe nebo o své blízké apod. Druhým proudem byli ti, jež s Němci spolupracovali.

Patřili mezi ně např. skupinky českých fašistů, udavačů, či kolaborantů z řad vládnoucích protektorátních vrstev. Poslední proud v české tehdejší společnosti tvořili aktivní bojovníci proti německé okupaci, příslušníci odbojových skupin a organizací. Společným cílem formujícího se národního odboje byla obnova samostatné Československé republiky a zbavení se vlivu nacistického Německa.³⁵

Častým doprovodným jevem, zvláště na počátku války, byla emigrace. V Československu započala již v roce 1938 po vyhlášení usnesení z Mnichovské konference. Ze země prchali hlavně pronásledovaní židé, dále komunisté, kteří se uchýlovali do Sovětského svazu či sociální demokraté a další představitelé demokratických stran.³⁶

4 Vývoj Komunistické strany Československa 1938-1945, první poválečné volby

4.1 Mnichovská konference a následný chaos v politickém dění

Co se týče politické aktivity ve 30. letech 20. století, KSČ kritizovala vládu za přístup k sudetským Němcům a hájila jejich právo na sebeurčení. V polovině 30. let ale komunisté na příkaz Kominterny přehodnotili svůj názor a začali hájit demokratické Československo proti nacismu a tento postoj jim vydržel až do konce války.³⁷ V létě 1938 dokonce vedli kampaň za zakázání Sudetoněmecké strany a odsoudili jejich Karlovarský program jako „*útok na územní celistvost republiky, který nelze tolerovat...*“³⁸

Stěžejní byl pro všechny zúčastněné strany již zmíněný rok 1938. Vrcholila domácí i zahraniční krize Československého státu. V zahraničí došlo ke zhroucení versailleského systému a na domácí scéně docházelo ke konfliktům vyplývajícím z mnohonárodnostní struktury země.³⁹ Bylo jen otázkou času, kdy některý z okolních států využije nestabilní situace v neprospěch Československa.

V pomnichovských poměrech, totiž převládla v národě politická dezorientace, rozvrat dosavadních duchovních hodnot, hluboká deziluze a zklamání. Komunisté se snažili z této

---

³⁵ Kolektiv autorů. *Život v protektorátu Čech a Moravy*. [online]. 28. prosince 2012 [cit.2020-02-18]. Dostupné z: <<https://www.dejepis.cz/dejepis/zivot-v-protektoratu-cech-a-moravy/>>.

³⁶ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh 1999, s. 469.

³⁷ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Plus, 2012. s. 139-146.

³⁸ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha: Academia 2002, s. 145.

³⁹ Tamtéž, s. 142.

situace najít východisko v obraně tzv. druhé linie, obraně zbytku demokratických práv okleštěné republiky. K té se měla vytvořit celonárodní fronta jako svazek dělníků, rolníků, inteligence, městských středních vrstev aj. Pojetí celonárodní fronty rozvíjelo myšlenku lidové fronty a bylo tvůrčím přínosem KSČ. K realizaci této linie však komunisté neměli již dostatek času.⁴⁰

KSČ po Mnichovu využívala všech možností legálního působení. Dočasně existovalo i legální vedení KSČ ve složení Antonín Zápotocký, Jaromír Dolanský a Ladislav Kopřiva. Komunističtí novináři publikovali v nejrůznějších novinách a časopisech např. ve Světě v obrazech, v Učitelských novinách aj.⁴¹ Z pohledu členů KSČ jejich vyznávaná politika nejvíce ohrožovala autoritativní fašizující režim druhé republiky, a proto jí předseda vlády generál Syrový doporučil, aby se sama rozpustila. Politické byro ÚV KSČ návrh na likvidaci kategoricky odmítlo, a tak vláda její činnost oficiálně 20. října zastavila a poté 27. prosince 1938 stranu rozpustila. Komunisté se snažili toto rozhodnutí zvrátit, ale jejich snaha byla marná. Z toho vyplývalo, že práce v ilegalitě se stane nezbytnou.⁴²

4.2 KSČ se odmítá podřídít

Dosavadní politiku KSČ bylo možné chápat jako národní obranné tažení za absence jakékoli alternativy vedoucí k vyřešení národnostní otázky. Strana tedy sice vyvíjela tlak na Beneše a vládu, ale nenabízela konkrétní východisko z choulostivé a zapeklité situace.⁴³ Ve chvíli, kdy bylo rozhodnuto o tom, že se Československo v čele s Benešem podřídí mnichovskému diktátu, vydal Klement Gottwald nesouhlasné prohlášení, kde toto rozhodnutí kritizoval a upozorňoval na všeobecnou mobilizaci, ve které se chtěl český lid postavit na stranu boje za demokracii a vzepření se Německu, ale prezident se raději rozhodl pro kapitulaci.⁴⁴ Nesouhlas s výsledkem Mnichovské konference je patrný i z prohlášení KSČ k Mnichovské dohodě z 1. října 1938. *„Včerejší den zůstane zapsán černým písmem v historii republiky a národa. Byl nám zasazen těžký úder. Jak je to možno, jak k tomu mohlo dojít? A přece příčiny jsou jasné. Je to výsledek permanentního ustupování před útočníkem na mezinárodní aréně... V mezinárodní politice byl to jedině Sovětský svaz, který důsledně potíral tuto politiku, byl to jedině Sovětský svaz, který v těžkých chvílích stál věrně po boku Československa. Byli jsme to my, komunisté, kteří jsme po*

---

⁴⁰ KRÁČMAROVÁ, Hana. *Spravedlivý svět je možný*. Praha: Orego 2016, s. 80.

⁴¹ Tamtéž, s. 81.

⁴² Tamtéž, s. 80.

⁴³ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha: Academia 2002, s. 146.

⁴⁴ GOTTWALD, Klement. *Deset let*. Praha: Svoboda 1948, s. 125.

dlouho dobu hlásali nutnost rozhodných opatření a rozhodné obrany republiky do všech důsledků...“⁴⁵ (kráceno).

Taková prohlášení mohou vzbuzovat dojem, že kdykoliv se události nevyvíjely směrem, jakým si komunisté přáli, kritizovali za každou cenu všechno a všechny. Prezident Beneš jim byl v podstatě trnem v oku a snažili se jej pošpinit ve svých prohlášeních či ve článcích v Rudém právu. To, že Beneš odmítl všeobecnou mobilizaci a kapituloval, brali komunisté jako neodpustitelnou zradu a projev slabosti.

Ačkoli byl československý zbrojní průmysl na velmi vysoké úrovni a lidé byli doslova v euforii z toho, že jsou připraveni bránit svou vlast, s Německem jsme se nemohli rovnat a nedalo se ani předpokládat, že bychom z tohoto konfliktu vyšli jako jasní vítězové.

4.3 Moskevský exil a první úkol

Častým jevem po roce 1938 byla emigrace. Té využili i představitelé KSČ a odjeli do Moskvy na výslovný příkaz Kominterny, kde v prosinci 1938 vytvořili zahraniční vedení, uznávané jako vedoucí orgán KSČ. V čele stál Klement Gottwald a členy byli např. Rudolf Appelt, Václav Kopecký, Rudolf Slánský, Bohumír Šmeral, Jan Šverma atd. Mezi první úkoly zahraničního vedení KSČ náleželo zhodnocení československých zkušeností z období mnichovské krize. To se pak také stalo předmětem jednání exekutivy Komunistické internacionály na přelomu let 1938-1939. Kominternu ocenila, že se KSČ podařilo získat dělnickou třídu jako nejdůležitějšího bojovníka za národní zájmy. KSČ však byla kritizována za nedostatečnou politickou práci mezi německou menšinou v pohraničních oblastech a na Slovensku, i za to, že nedokázala přimět k rozhodnému odchodu prezidenta Beneše a že se nepodařilo vytvořit celostátní výbor obrany republiky.⁴⁶

Za náhlý odjezd ze země byli mnohými kritizováni. Jednou z mnoha byla i bývalá členka KSČ Milena Jesenská, která se k moskevským exulantům vyjádřila následovně: *„Není statečnějších lidí – u mikrofonů a 3 000 km daleko – než jsou úředníci Kominterny. Několikrát týdně v různých evropských řečech vlévají optimismus a odvahu do žil lidu v evropských státech, který v posledních letech v různých koutech všelicos prodělal. Přiznávám, že jsem naplněna lítostí, když slyším ve svém pokoji hovořit Moskvu česky – lítostí nad tím, že muž, který je 3 000 km daleko hovoří větami tak papírovými, slovy tak neskutečnými, frázemi tak bombastickými,*

---

⁴⁵ Kolektiv autorů. *Chtěli jsme bojovat*. Praha: Nakladatelství politické literatury 1963, s. 387-388.

⁴⁶ Tamtéž, s. 413-421.

nemaje zřejmě o skutečně pravdě v Česko-Slovensku tušení... Nemluví k nám živý český člověk, ale kominternský úředník.“⁴⁷ (kráceno).

Zde je tedy vidět, že ne všichni byli nakloněni rozhodnutí komunistického vedení odjet do zahraničí, byť to bylo nařízení z Moskvy. Povzbuzovat národ k odporu proti Němcům, zahlcovat ho výzvami k vytrvalému boji a odvaze z místa několik tisíc kilometrů vzdáleného a bezpečného mohlo působit zbaběle a nepatřičně.

4.4 Přejchod do ilegality, počátek okupace a I. ilegální vedení

S ilegality měla KSČ zkušenosti již z let 1933-1934, i tak byl ale přechod náročný. Přesto se ho podařilo uskutečnit již koncem listopadu 1938 a vytvořit I. ilegální ústřední vedení KSČ. Na začátku roku 1939 byla ustanovena ilegální krajská vedení KSČ ve většině krajů a okresní vedení v části okresů.⁴⁸

Mezidobí od Mnichovské konference do půlky března bylo pro politiky i obyčejný lid značně frustrující. Nikdo nevěděl, co se bude dít, jestli započne válka, jak se jednotlivé země zachovají. Nabízely se různorodé scénáře. Budeme napadeni Německem? Pokud ano, pomohou nám země jako Francie či Velká Británie nebo nás nechají napospas osudu? A co Sovětský svaz, zapojil by se do konfliktu a přišel by Československu na pomoc? Nejistota z budoucnosti musela být jistě tíživá a deprimující. Až březen 1939 ukázal jasnější obrysy dosavadní nejednoznačné situace.

Nacistická armáda se v tuto dobu nacházela ve vojenské pohotovosti. K našim hranicím se začaly soustřeďovat silné vojenské útvary a do Berlína byl pozván Jozef Tiso, kde na něj Hitler s Ribbentropem naléhali a požadovali vnik samostatného Slovenska.⁴⁹

Březnovou okupaci vnímala protinacistická veřejnost paradoxně jako osvobození z tísnivé pomnichovské atmosféry.⁵⁰ Konečně bylo jasné, co Německá říše zamýšlí a jaké kroky bude v nejbližších dnech zřejmě konat. Okupace narazila na všeobecný odpor ve společnosti a bylo zřejmé, že se obyvatelstvo nově vyhlášeného Protektorátu Čechy a Morava Německu v plném rozsahu nepodřídí.

Komunistická strana se k počátku německé okupace vyjádřila ve svém prohlášení následovně. *„Československo je rdoušeno lupičskými rukama německého fašismu...O zotročení národů Československa se zasloužila také vnitřní koalice, když znemožnila obranu republiky v její plné*

⁴⁷ JESENSKÁ, Milena. *Dobrá rada nad zlato*, Přítomnost, 16 (10), 8. března 1939, s. 151.

⁴⁸ KRÁČMAROVÁ, Hana. *Spravedlivý svět je možný*. Praha: Orego 2016, s. 81.

⁴⁹ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh 1999, s. 240-241.

⁵⁰ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo 2019, s. 514.

síle a zrádně kapitulovala...Český národ se musí vzepřít hroznému údělu, který mu chystá krvavý německý fašismus. Nezdolná jednota všech sil národa, hrdý a tvrdý vzdor – to bude odpověď na údery, které jsou mu zasazovány. A dělnická třída, která již tolikrát stála v přední frontě v obraně národní věci, stane se opět nezlomnou páteří národního odboje...My, čeští komunisté, kteří jsme učinili vše, aby národ byl uchráněn nynějšího údělu, před tváří národa vystupujeme a prohlašujeme, že chceme stát oddaně a neohroženě v prvních řadách národního odboje za obnovu plné svobody a samostatnosti.“⁵¹ Postoj KSČ tíhl k pokrytectví. KSČ stále kritizovala tehdejší politickou situaci, prosazovala odstoupení Beneše a započnutí osvobozenického boje, ale všechna její prohlášení měla povahu výkřiků do tmy. Konkrétní podklady k vyřešení krize nedodala, stala se jen věčným kritikem všeho, na čem se tehdejší vláda usnesla. Nicméně po vzniku protektorátu začala růst vlna odporu a docházelo k zakládání nových odbojových organizací.

4.5 Počáteční komplikace v odbojové činnosti a rozdělení komunistické strany

Podmínky pro činnost KSČ v jednotlivých částech protektorátu byly značně odlišné. Ztíženo bylo i spojení komunistů mezi Protektorátem Čechy a Morava a klerofašistickým Slovenským štátem. Proto bylo záhy dohodnuto organizační osamostatnění slovenské části KSČ a v květnu 1939 vzniklo I. ilegální vedení Komunistické strany Slovenska. Sjednovací úlohu pro působení komunistů v českém i slovenském osvobozenickém boji sehrálo zahraniční vedení KSČ, které obě země korigovalo.

4.6 Komunistická strana Slovenska a její vývoj

Na základě nařízení slovenské autonomní vlády ze dne 9. října 1938 byla Komunistická strana Slovenska oficiálně rozpuštěna a strana musela přejít do ilegality. Komunisti komentovali politickou situaci hlavně v rámci svého tisku, což byl Hlas ľudu. Zastávali se např. horníků a požadovali navyšování jejich mezd.⁵²

Důsledkem sovětsko-německé smlouvy z roku 1939 bylo diplomatické uznání Slovenského štátu Sovětským svazem. Pro komunisty teď vyvstala zásadní otázka. Mají akceptovat a podporovat rozdělení na Protektorát Čechy a Morava a samostatný Slovenský štát, nebo mají zůstat věrni myšlence československého státu? Reakce byla v obou zemích odlišná. Čeští

---

⁵¹ GOTTWALD, Klement. *Za svobodu českého a slovenského národa*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1956, s. 31-33.

⁵² SABOL, Miroslav. Sociálno-ekonomické koncepcie KSS v rokoch 1921-1948. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 36-37.

komunisté ve svých heslech propagovali boj za národní osvobození a za svobodné Československo, počítali tedy s obnovením poměrů před válkou, co se týče společného státu Čechů a Slováků. Slovinci se však zdáli být s nově nabytou autonomií spokojeni a nedávali najevo žádné tendence k opětovnému navrácení dřívějších poměrů. Slovincí představitelé, kteří byli pročeskoslovenští navíc neměli na Slovensku žádnou základnu, téměř do jednoho totiž uprchli do Londýna.⁵³

Slovincí komunisté dosáhli autonomie díky svému vedení, respektive pasivitě odbojové činnosti na Slovensku; Gottwaldovi s komunistickým odbojem v protektorátu nezbyvalo nic jiného než se se situací po šesti měsících diskuzí smířit, (i na doporučení exekutivy Kominterny). Slovincí komunisté taktéž tvrdili, že budou bojovat za sovětské Slovensko. Dokonce navrhovali, že by se stali součástí Sovětského svazu, což by pak socialistickou revoluci posunulo dále na západ, tedy k nám.⁵⁴ Od roku 1941 se přestali sociálně-ekonomickými otázkami hlouběji zabývat a jediným heslem, které zastávali a ke kterému vehementně směřovali bylo „sovětské Slovensko“.⁵⁵

Dá se tedy říci, že slovincí komunisté byli v tomhle ohledu mnohem více otevřenější sovětizaci Slovenska, než třeba čeští komunisté sovětizaci protektorátu.

Heslo „sovětské Slovensko“ bylo v rozporu s moskevským vedením KSČ, ale hlavně se Sovětským svazem. Podporování snah o připojení Slovenska k SSSR by bylo porušením tajného dodatku paktu Ribbentrop-Molotov o rozdělení sfér zájmu. Moskevské vedení v exilu tedy bralo na vědomí a podporovalo národní samostatnost Slovenska, ale jakékoliv připojování k SSSR odmítlo.⁵⁶

Gottwald se také přiklonil ke stejné strategii jako Slovinci, tedy obhajobě a trvání na jejich suverenitě a když tak učinil, jeho prohlášení znělo jednoznačně: „*Vaše předválečná hesla se musejí změnit. Pod heslem Obnovení Československa se nyní skrývají imperialistické a protisovětské záměry...V českých zemích bojujeme za obnovení národní a státní svobody. Na Slovensku bojujeme za naprostou suverenitu současného Slovenského státu. Boj za právo na sebeurčení je to, co naši cestu odlišuje od cesty světového imperialismu a Beneše...*“⁵⁷ (kráceno).

---

⁵³ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha 2002, s. 155.

⁵⁴ HUČKOVÁ-ŠTVRTECKÁ, Anna: *Činnost prvního ilegálního ÚV KSS*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1959, s. 72.

⁵⁵ SABOL, Miroslav. Sociálně-ekonomické koncepcie KSS v rokoch 1921-1948. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 37.

⁵⁶ ARPÁŠ, Róbert. Metamorfózy vzťahu slovenských komunistov k československému státu v rokoch 1939-1945. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 63-64.

⁵⁷ BEER, Ferdinand a kolektiv. *Dějinná křižovatka: Slovenské národní povstání, předpoklady a výsledky*. Bratislava: Nakladateľství politickej literatúry 1964, s. 61.

Necelý rok po Mnichově tedy československé vlastenectví upadá do zapomnění a boj za obnovení Československa je ponechán zcela v rukou Beneše a jeho přívrženců v demokratickém odboji. KSČ se již od tohoto záměru distancovala stejně jako již dříve KSS.⁵⁸

4.6.1 KSS a její reakce na porušení sovětsko-německého paktu

Zapojení SSSR do války se podepsalo i na změně stranických cílů. Přestala se vyzdvihovat myšlenka „sovětského Slovenska“. Dochází k vytvoření II. ilegálního ústředního vedení KSS a je předložen návrh k vytvoření Ústředního národně revolučního výboru.⁵⁹ Cílem, ke kterému se tedy mělo směřovat bylo uskutečnění národního povstání. Toto spojení ale mělo být jen dočasné, protože po „vítězství pracujícího lidu“ se orgány státní moci na Slovensku měly stát sověty.⁶⁰

Postupem času navíc dochází k vytvoření III. ilegálního ústředního výboru KSS. Toto seskupení i nadále trvalo na ideologických postojích předcházejících komunistických vedení. To se projevilo jak ve slovenské otázce, tak v postoji k válečnému konfliktu a vyzdvihování práva na sebeurčení slovenského národa. Stále ale nebrali na vědomí diskuzi o budoucím státoprávním uspořádání Slovenska. Komunisté akorát počítali s tím, že budou hrát ve státě vedoucí úlohu. Měli jednoznačný dvoufázový plán. Nejprve využít pomoci nekomunistických spojenců a porazit fašismus, tj. národní osvobození a posléze se proti nim obrátit a vybudovat režim sovětského typu.⁶¹ III. vedení ale nemělo dlouhého trvání, všichni členové byli zadrženi a vytvořilo se IV. ilegální vedení v čele s Bašťovanským a Hrušovským. Ani toto vedení se neodchylovalo od původních myšlenek a strategií. Směrnice IV. ilegálního ústředního vedení KSS o strategii a taktice strany v národně osvobozovacím boji z října 1942 byly formulovány jasně. V první etapě mělo dojít k ukončení politické, kulturní, vojenské a hospodářské závislosti na německém imperialismu, tím měla být dosáhnuta svoboda a právo na sebeurčení. V druhé fázi mělo přijít svržení kapitalismu a uchopení moci. O státní formě a státním zřízení měli lidé rozhodnout až ve volbách. IV. ilegální vedení se rozpadlo roku 1943 a bylo ustanoveno již poslední V. ilegální vedení.⁶²

---

⁵⁸ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha: Academia 2002, s. 157.

⁵⁹ JABLONICKÝ, Jozef. *Samizdat o odboji 2*. Praha: Kalligram, s. 482-484.

⁶⁰ VARTÍKOVÁ, Marta: *Dějiny Slovenského národného povstania*. Bratislava: Pravda, 1944, dok. č. 88, s. 110.

⁶¹ ARPÁŠ, Róbert. *Metamorfózy vzťahu slovenských komunistov k československému štátu v rokoch 1939-1945*. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 65.

⁶² Tamtéž, s. 66-67.

4.6.2 KSS a poslední rok války

Vedení KSS se myšlenky sovětského Slovenska nevzdávalo, svůj nejpropracovanější koncept sociálně-ekonomického vývoje předložila Komunistická strana Slovenska v říjnu 1945. Začali prosazovat nejširší variantu znárodnění a plánované řízení hospodářství. Dosavadní komunistické vedení ve složení Gustáv Husák, Ladislav Novomeský a Karol Šmidke byli nahrazeni Viliamem Širokým, Štefanem Baš'ovanským a Karolem Bacílkem.⁶³ Aby byly rovné podmínky zaručeny všem, měla mít hlavní úlohu ve státě komunistická strana. Demokratická strana během celého trvání druhé světové války byla ve svém vývoji pozadu a neměla rozhodující vliv na běh událostí. Narodil se od svých předchůdců ale počítali s obnovou Československa.

KSS se už dopředu připravovala na to, že si s KSČ budou vzájemně programově vypomáhat a budou nadále šířit „osvětové myšlenky“ socialismu v rámci obou států.⁶⁴

Po osvobození a konci války v roce 1945 došlo opět k propojení komunistických stran, jak v Čechách, tak na Slovensku. KSS navíc prodělala totální obrat ve věci slovenské otázky. Nejprve podporovalo nové Československo, poté právo Slováků na sebeurčení v sovětském Slovensku, postupně se přesunuli k myšlence federalizace Československa založené na principu „rovný s rovným“ a nakonec se ustálili na centralisticky spravovaném československém státě. I když se tedy stanovisko KSS ke slovenské otázce mnohokrát v průběhu let změnilo, konečný cíl, uskutečnění proletářské revoluce, zůstal zachován.⁶⁵

4.7 Budování ilegální sítě KSČ

Zastrašit a ochromit odbojové hnutí v jeho počátcích měla akce Gitter (= Mříže), provedená 16. března 1939 nacistickými úřady. Znamenala zatčení zhruba 6 000 antifašistů, především z řad komunistů. Někteří byli poslání do koncentračního tábora, většina pak ale byla postupně z vězení propuštěna. Odbojová činnost se pomalu ale jistě rozvíjela ve všech sférách. Okupanti ale ovládali Protektorát Čechy a Morava početným policejním a administrativním aparátem. Kromě toho disponovali veškerou evidencí o obyvatelstvu od pomnichovské kolaborující vlády. To významně ztěžovalo úkryt a pohyb ilegálních pracovníků komunistického odboje.⁶⁶

---

⁶³ SABOL, Miroslav. Sociálně-ekonomické koncepcie KSS v letech 1921-1948. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 38.

⁶⁴ Tamtéž, s. 40.

⁶⁵ ARPÁŠ, Róbert. Metamorfózy vztahu slovenských komunistů k československému státu v letech 1939-1945. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 67.

⁶⁶ KRÁČMAROVÁ, Hana. *Spravedlivý svět je možný*. Praha: Orego 2016, s. 85.

Rozvíjející se činnost taktéž ztěžovaly perzekuční zásahy, zatýkání, domovní prohlídky aj. Značný problém bylo zajištění dostatku finančních prostředků.⁶⁷

V roce 1939 došlo k novému projednávání československé otázky sekretariátem exekutivy Komunistické internacionály. Kritika KSČ vycházela pravděpodobně z revoluční netrpělivosti a jisté bezradnosti v situaci ohrožení válkou a byla i výrazem určitých rozporných procesů uvnitř Kominterny i v Sovětském svazu.⁶⁸

Květnové jednání exekutivy Komunistické internacionály rozhodlo o vytvoření zahraničního sekretariátu KSČ v Paříži, neboť většina československých komunistů v cizině se soustředila ve Francii. Tento orgán pracoval pod vedením Jana Švermy, dalšími členy byli Bruno Köhler a Viliam Široký. Sekretariát navázal spojení a spolupracoval se zahraničním vedením KSČ v Moskvě, koordinoval činnost členů KSČ v emigraci na Západě, navazoval styky s činiteli československé buržoazní emigrace a udržoval kontakty s Francouzskou komunistickou stranou i s domovem.⁶⁹ Ucelený nástin strategicko-taktické linie KSČ představovala *Směrnice o politické práci strany v zahraničí*, která byla připravena rovněž na základě tohoto květnového jednání, za účasti zástupců zahraničního i domácího vedení KSČ. Směrnice zdůrazňovala stěžejní roli domácího odboje v boji proti německým fašistům, zatímco zahraniční odboj měl představovat jen pomocný proud. Významná měla být orientace na Sovětský svaz coby záruku osvobození i bezpečné budoucnosti. Národně osvobozenická fronta se měla skládat hlavně z dělníků, rolníků a maloburžoazních vrstev s rozhodující úlohou dělnické třídy.⁷⁰

Výstavba ilegální komunistické sítě byla v podstatě dokončena v létě 1939. V jejím čele stálo I. ilegální vedení ve složení Emanuel Klíma, Viktor Synek, Jan Zika a Eduard Urx, které na podzim 1939 bylo doplněno o Otto Synka. Ilegální KSČ tvořilo 13 krajů, 9 v Čechách a 4 na Moravě. Měla deset tisíc platících členů závodních organizací a asi deset tisíc dalších, z nichž mnozí vstoupili do KSČ v počátcích okupace. Byl vybudován i zvláštní technický aparát zabezpečující výrobu a distribuci ilegálního tisku, byty, spojení, zásobování pracovníků strany atd. V srpnu 1939 vyšlo první číslo ústředního stranického tiskového orgánu Rudého práva. V červnu 1939 bylo navázáno radiotelegrafické spojení se zahraničním vedením v Moskvě. V létě 1939 byla ilegální KSČ připravena na další kolo zápasu s nacistickým nepřítelem.⁷¹

---

⁶⁷ HÁJKOVÁ, Alena. *Strana v odboji: z dějin ilegálního boje KSČ v letech 1938-1942*. Praha: Svoboda 1975, s. 87-105.

⁶⁸ Tamtéž, s. 136-139.

⁶⁹ KRÁČMAROVÁ, Hana. *Spravedlivý svět je možný*. Praha: Orego 2016, s. 88.

⁷⁰ Tamtéž, s. 88-89.

⁷¹ Tamtéž, s. 89.

4.8 Uzavření paktu Ribbentrop-Molotov, má odboj pokračovat či stagnovat?

Uzavření smlouvy mezi Německem a Sovětským svazem bylo pro členy komunistického odboje velmi matoucí a nevěděli, jak se k tomuto kroku postavit. Celou dobu docházelo k protinacistickým výzvám k odporu, k sabotážím proti hitlerovskému Německu a najednou Sovětský svaz s tímto nepřítelem uzavřel smlouvu o neútočení.

V domácím prostředí se nepodařilo přesvědčit o stanovisku Komunistické internacionály, která tento krok podporovala. Navíc internacionála udělala chybu v hodnocení války v západní Evropě (tzv. podivná válka mezi Polskem a Německem), když ji hodnotila jako oboustranně imperialistickou – nespravedlivou. Tímto výrokem se odklonila od usnesení VII. Kongresu Komunistické internacionály, což dále negativně ovlivnilo postavení KSČ v domácím odboji.⁷² Právě ti, kteří do strany vstoupili po Mnichově kvůli boji proti nacismu, byli nyní nejvíce zmateni. Komunistický odboj dával do Moskvy najevo svůj nesouhlas a roztrpčení nad nově vzniklou situací. Klement Gottwald se opakovaně pokoušel uklidnit pražské vedení KSČ: „*Buďte co nejopatrnější a nedejte se vyprovokovat k předčasným akcím. Naše hodina přijde. Každopádně důvěřujte naší veliké vlasti.*“⁷³ Naší velikou vlastí měl na mysli Gottwald Sovětský svaz, ne svou rodnou domovinu. Ani tyto depeše nepřispívaly ke zklidnění rozladěné atmosféry, kterou tento pakt vyvolal.

Ústřední výbor Komunistické strany se pak vyjádřil následovně: „*Komunistická strana Československa, která stojí v čele boje českého lidu proti nacistickým okupantům, zdraví Sovětský svaz a jeho vůdce Stalina u příležitosti uzavření sovětsko-německého paktu o neútočení. KSČ spatřuje v tomto činu sovětské vlády projev nepřemožitelné síly a revolučního boje. Tímto činem SSSR zahnal celý shnilý kapitalistický svět do slepé uličky a uvolnil si tím cestu pro svoji vlastní politiku míru, ochrany svých zájmů a také zájmů malých a potlačovaných národů. Spatřujeme v tomto činu SSSR mocný apel ke všem národům, aby se osvobodily a bojovaly za trvalý mír, a také apel na adresu českého lidu, aby zesílil ještě více svůj boj proti nacistickým okupantům a vedl jej až do svržení hitlerovského režimu a obnovení Československé republiky.*“⁷⁴

Z uvedeného vyjádření je zřejmé, že samotná KSČ si jednoduše nevěděla rady, jak se k překerní situaci postavit. Současně můžeme polemizovat o smysluplnosti tohoto prohlášení; v jedné části je doslova adorován Sovětský svaz a jeho rozhodnutí uzavřít pakt o neútočení s Hitlerem,

⁷² KŮTA, Josef. *KSČ a Komunistická internacionála*. in: *Devadesátiletá cesta*, Praha: Futura 2011, s. 44.

⁷³ Depeše z 21. září 1939: G. Bareš (ed.) „*Depeše mezi Prahou a Moskvou*“, in: *Příspěvky k dějinám KSČ*, 3, 1967, s. 393.

⁷⁴ GOTTWALD, Klement. *Za svobodu českého a slovenského národa*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1956, s. 104.

ve druhé části strana opět vyzývá obyvatele protektorátu k odbojové činnosti proti okupantům. Není divu, že tato etapa komunistického odboje byla poněkud chaotická a zasadila svým členům zrnko pochybnosti o tom, jak se k celé věci postavit a zda tedy v odboji pokračovat či nikoliv.

Uzavření sovětsko-německého paktu mohlo v očích protektorátního obyvatelstva KSČ poškodit. V letech 1939-1941 byla činnost a orientace komunistického odboje předmětem řady spekulací.

4.9 Cesta k vyjasnění vztahu mezi Německem a SSSR (ne)odbojová činnost?

KSČ navzdory předešlým událostem vydávala letáky, které šířily informace, povzbuzovaly a ukazovaly cestu v krutých podmínkách okupačního režimu. Jejich napsání a rozmnožování postihovali nacisté trestem smrti. Problematické pro komunisty bylo i opatřování technického materiálu, např. papír i barvy, které byly za okupace těžko dostupné. Vedle vlastních tiskáren využívala KSČ i některé další mimopražské živnostenské tiskárny. Ilegální KSČ vydávala časopisy v téměř všech krajích a okresech.⁷⁵

4.10 Konec I. ústředního vedení

10. prosince 1940 proběhlo další jednání ilegálního vedení KSČ. Jeho hlavním bodem bylo zdůraznění vedoucí úlohy KSČ v otázce sjednocení československého obyvatelstva. Jednotná a silná dělnická třída měla vést všecken pracující lid do posledního rozhodného boje za národní a sociální svobodu. Už na podzim roku 1940 byla uvězněna řada ilegálních pracovníků z tiskového úseku ústředního vedení. Hlavní úder přišel v noci z 12. na 13. února 1941. Tehdy byli zatčeni kromě Jana Ziky všichni členové I. ilegálního vedení KSČ. Tak skončila činnost I. ústředního vedení KSČ, které převedlo stranu do ilegality, položilo základy pro její odboj v protektorátu a vedlo ho po dva roky během složité mezinárodně-politické situace. Činnost ilegální KSČ výrazně postihlo také přerušení dosavadního spojení s moskevským vedením prostřednictvím radiové vysílačky, které se zmocnilo 3. 2. 1941 gestapo. Na příkaz Heydricha se pokusilo o rádiovou protihru s Gottwaldovým vedením. V Moskvě však brzy vzhledem k různým nesrovnalostem ve vysílání tyto radiové kontakty komunisté s Prahou přerušili. Životaschopnost komunistické strany se projevovala tím, že pokud došlo k zatčení daných osob, neprodleně byli nahrazeni jinými, aby nedošlo k přerušení odbojové činnosti. Tentokrát

---

⁷⁵ HÁJKOVÁ, Alena. *Strana v odboji: z dějin ilegálního boje KSČ v letech 1938-1942*. Praha: Svoboda 1975, s. 193-202.

nastupovali členové Komunistického svazu mladé generace. Vytvořila se již na počátku jara roku 1940 jako přímá součást ilegální KSČ.⁷⁶

Svaz sdružoval zhruba 1 200 členů, především mladých dělníků, a jeho buňky pracovaly po celých Čechách a na Moravě. Jednou z jeho stěžejních činností bylo vydávání a rozšiřování ilegálního tisku, *v době od listopadu 1940 do ledna 1941, i vlastního časopisu Mladá garda.*⁷⁷

Komunistický svaz mladé generace, ačkoli byl sám postižen zatýkáním, sehrál po rozbití I. ilegálního vedení významnou úlohu při obnovování sítě. Byl nápomocný také Janu Zikovi formovat II. ilegální vedení KSČ a ujal se vydávání Rudého práva.⁷⁸

Moskevské vedení bylo smířlivější ke vztahu Německa a Sovětského svazu, domácí vedení ale pořád trvalo na protinacistické politice. Vyplývá to i z rezoluce Ústředního výboru KSČ o úkolech strany: „*Nikoli signál z Londýna, nikoli direktivy a signál Benešův, nýbrž naše direktivy a náš signál musí se stát pro celý národ směrodatným. Strana musí pochopit, že za všech okolností zůstává jejím reálným úkolem: podchycovat stále rostoucí hněv všech vrstev českého národa proti německé nadvládě, usměrňovat ho, přeměňovat ho v bojovnou sílu, co možná nejvíce organizovanou a soustavnou podryvnou revoluční prací oslabovat, otřásat, podkopávat moc okupačního režimu, a tak připravovat situaci pro jeho zhroucení... Strana je povolána organizovat národ k dalšímu odboji.*“⁷⁹ (kráceno)

Odpověď na všechny nevyjasněné otázky ohledně odbojové činnosti komunistů a vztahu SSSR s Říší přišla záhy po dvou letech, v roce 1941. Dochází k porušení paktu Ribbentrop-Molotov a Německo napadá Sovětský svaz.

4.11 Německo porušuje pakt o neútočení a zintenzivnění odbojové činnosti

Jaro 1941 přineslo změny, co se týče vztahů v domácím odboji mezi KSČ a benešovskými skupinami. Po neshodách a nevraživosti, které mezi nimi zpočátku války panovaly, se vytvořil společný vedoucí orgán komunistů a nekomunistů, Národní Revoluční výbor. Styky mezi ilegálním odbojem a protektorátní vládou vedené přes předsedu vlády generála Eliáše v podstatě vyhasly. První dvě vedoucí garnitury KSČ i jiných odbojových organizací např. Obrany národa nebo Petičního výbor Věrní zůstaneme, byly pozatýkány.⁸⁰

---

⁷⁶ HÁJKOVÁ, Alena. *Strana v odboji: z dějin ilegálního boje KSČ v letech 1938-1942*. Praha: Svoboda 1975, s. 100-101.

⁷⁷ Tamtéž, s. 202-209.

⁷⁸ Tamtéž, s. 102.

⁷⁹ GOTTWALD, Klement. *Za svobodu českého a slovenského národa*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1956, s. 151-159.

⁸⁰ KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo 2019, s. 516.

Přepadení SSSR 22. června 1941 změnilo nejen charakter druhé světové války, ale zvýšilo i intenzitu odbojové činnosti KSČ a spolupráci s ostatními složkami odboje. 18. července byla navíc uzavřena československo-sovětská smlouva o spojení s garancí předválečných hranic.⁸¹

Nečekaný zvrat přišel v okamžiku jmenování Reinharda Heydricha coby zastupujícího říšského protektora, s jehož působením byla spojena vláda teroru. Byl vyhlášen výjimečný stav a stanné právo. Za velezradu byli popraveni komunisté Synek, Peštuka, Sedláček, Šubrt, redaktori Rudého práva a mnoho jiných. Z iniciativy Jana Ziky se podařilo na jaře 1941 zformovat II. ilegální vedení KSČ ve složení Černý, Fučík, Pokorný, Zika, Mařík, Maixner a Šumbera. V tomto složení pokračovali až do června 1942. Heydrich činil na podřízené policejní složky nebyvalý tlak na úplné zničení ilegální KSČ. Nacisté totiž získali informace o tom, že komunisté začínají spolupracovat s dalšími složkami odboje, i tou demokratickou, což se mohlo Němcům zdát nebezpečné. Komunisté jednali se zástupci Petičního výboru Věrní zůstaneme a vytvořili společně Ústřední výbor československého národního odboje tzv. Společné svolání, které zveřejnilo i Rudé právo v říjnu 1941. Stalo se výzvou k nesmiřitelnému boji proti nacismu a válce.⁸²

Společným cílem byla porážka fašismu, vnitropoliticky se však nekomunistické skupiny většinou orientovaly na obnovu předmnichovské buržoazně demokratické republiky, zahraničně politicky na západní velmoci a také těžiště odboje spatřovali v zahraničí.⁸³

Po atentátu na Heydricha 27. května 1942 a vypálení Lidic a Ležáků přišel odboj do krize, lidé byli surovostí nacistů zděšeni a odbojová aktivita se na chvíli pozastavila. Dochází k názorovému střetu. Beneš z Londýna vybízel odbojáře k šetření sil na konec války, zatímco komunisté zastávali taktiku škodit fašistům za každou cenu vždy a všude. Opět započala výrazná polarizace českého odboje.⁸⁴

4.12 Rok 1943 a konec Komunistické internacionály

Naposledy se předsednictvo Komunistické internacionály zabývalo Komunistickou stranou Československa v lednu 1943, kdy bylo přijato usnesení o nejbližších úkolech KSČ v národně osvobozené boji. Moskevské vedení se přeměnilo v zahraniční byro KSČ, stanovilo úkol

---

⁸¹ ŠTRAIT, Jaroslav. Komunisté proti fašismu, válce a za osvobození. in: *Devadesátiletá cesta*, Praha: Futura 2011, s. 68.

⁸² Tamtéž, s. 69.

⁸³ KRÁČMAROVÁ, Hana. *Spravedlivý svět je možný*. Praha: Orego 2016, s. 86.

⁸⁴ ŠTRAIT, Jaroslav. Komunisté proti fašismu, válce a za osvobození. in: *Devadesátiletá cesta*, Praha: Futura 2011, s. 70.

usilovat o jednotu odbojového hnutí a kladlo důraz na aktivní bojové formy odporu proti okupaci. Ke splnění úkolů vyslalo do protektorátu komunisty Vejtišku a na Slovensko Šmidkeho a Bacílka.⁸⁵

Rok 1943 byl ale pro Komunistickou internacionálu finální, její činnost totiž v tomto roce byla ukončena. Faktorů, které k tomuto rozhodnutí přispěly, patřily např. odlišné podmínky boje komunistických stran v jednotlivých zemích nebo obtížnost spojení s domácími orgány komunistických stran. Návrh byl jednotlivým komunistickým stranám předložen 15. května 1943 a všichni včetně KSČ ho odsouhlasili a podpořili. Dá se předpokládat, že vztahy KSČ a orgánů internacionály byly velmi hluboké a intenzivní, vždyť Komunistická internacionála působila na politickou linii KSČ, na její organizační charakter a celkový politický profil strany.⁸⁶

4.13 Vznik III. ilegálního vedení

Zhruba od roku 1943 se neobešlo zatýkání komunistických funkcionářů bez přestřelky.⁸⁷

Ve druhé polovině roku 1943 se podařilo zformovat III. ilegální ústřední vedení KSČ ve složení Karel Aksamit, Stanislav Brunclík, Josef Košťálek, Václav Kůrka, Josef Molák, Josef Špic a Antonín Vidim. Jaroslav Fiala, který také patřil do okruhu spolupracovníků III. ilegálního vedení KSČ, způsobil straně největší škody. Odbojárem byl jen navenek, ve skutečnosti donášel gestapu a kolaboroval s německými okupanty. Josef Molák se ale nenechal těmito nepříjemnými okolnostmi vyvést z míry či zastrašit, dokonce se mu podařilo pro spolupráci s KSČ získat tlumočníka protikomunistického oddělení pražského gestapa Josefa Laštovičku.⁸⁸ Zde je patrné, že odbojáři museli být zvlášť opatrní na to, s kým se stýkají, s kým sdílí klíčové informace a komu mohou věřit, následky jejich selhání a špatného úsudku mohly být fatální nejen pro ně samotné, ale pro celou organizaci.

4.14 Jednání mezi KSČ, Benešovou vládou a SSSR

Dne 12. prosince 1943 byla v Moskvě podepsána nová spojenecká smlouva mezi Československou republikou a Sovětským svazem. Tato smlouva byla nazývána smlouvou o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci. Václav Kopecký, jenž byl předním

---

⁸⁵ KŮTA, Josef. KSČ a Komunistická internacionála. in: *Devadesátiletá cesta*, Praha: Futura 2011, s. 44.

⁸⁶ Tamtéž, s. 44.

⁸⁷ ŠTRAIT, Jaroslav. Komunisté proti fašismu, válce a za osvobození. in: *Devadesátiletá cesta*, Praha: Futura 2011, s. 66.

⁸⁸ Tamtéž, s. 71.

propagandistou KSČ, se ke smlouvě vyjádřil následovně: „*Nemůžete si představit, s jakým nadšením jsme podepsání smlouvy z 12. prosince 1943 přijímali my všichni, kteří jsme žili a pro osvobození národů Československa pracovali na půdě Sovětského svazu. Smlouva pro nás znamenala jistotu, že Sovětský svaz osvobodí naši vlast z hitlerovského otroctví a že svojí osvoboditelskou pomocí obnoví existenci samostatné Československé republiky, zničené Hitlerem, zradou západních mocností a kapitulantskou zradou československé buržoazie. Smlouva znamenala záruku svobody, nezávislosti a bezpečnosti Československa provždy. Taktéž to byla záruka šťastného vývoje ke krásné budoucnosti, k blahobytu a stále bohatšímu rozkvětu naší země.*“⁸⁹ (kráceno)

Z tohoto úhlu pohledu muselo vše vypadat velmi idealisticky. Jenže Kopeckého názory, co se týkalo činnosti KSČ a obecně Sovětského svazu, byly povětšinou až příliš subjektivně zabarveny. Netajil se tím, že byl velkým obdivovatelem tohoto východního velikána a všechny kroky, které SSSR uskutečnil, považoval za to nejlepší bez jakéhokoliv kritického nadhledu. Jenže na tehdejší spojení se dá nahlížet i z opačné strany.

4.14.1 Přijet či nepřijet?

Benešovu odjezdu do Moskvy předcházely spory a tahanice československé vlády v Londýně. Původně měl prezident přijet již na jaře 1943, ale jeho odjezd se neustále odkládal. Důvodem byl fakt, že Beneš krátce předtím pobýval ve Spojených státech amerických, kde ho přijal prezident Roosevelt a Beneš se svým projevem vystoupil před senátem a Kongresem. Mnozí se tedy domnívali, že tímto aktem bylo potvrzené neoficiální spojení Československa a USA. Proto podle některých Benešových spolupracovníků nebylo žádoucí, aby po svém návratu odjížděl do Sovětského svazu. Nakonec se tedy odjezd přeci jen uskutečnil v zimě 1943.⁹⁰

4.14.2 Obsah jednání, o čem se diskutovalo

Na schůzích, které podpisu smlouvy předcházely se mj. řešily politické poměry v budoucí republice a složení nové vlády. KSČ si činila nároky na posty ministrů vnitra, národní obrany, zemědělství, propagandy, školství a osvěty. Beneš prý také souhlasil s Gottwaldovou koncepcí o systému státní správy v podobě národních výborů.⁹¹

Neshody panovaly v otázce systému politických stran. Beneš komunistům představil plán, ve kterém mělo být v osvobozené republice trojí uskupení. Prvním z nich byla levice tvořená

---

⁸⁹ KOPECKÝ, Václav. *ČSR a KSČ*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1960, s. 321-322.

⁹⁰ Tamtéž, s. 324.

⁹¹ Tamtéž, s. 328-329.

komunisty, sociálními demokraty a částečně národními socialisty; dále střed, ke kterému se měli zařadit lidovci a zčásti národní socialisté; pravice měla být složená ze strany agrární, národní demokratické, živnostenské atd. Tento model se komunistům nezamlouval a razantně ho odmítli. Počítali totiž s vytvořením Národní fronty, která bude sjednocovat všechny vrstvy bez rozdílu (dělníky, rolníky, pracující inteligenci aj.).⁹² Nakonec ale dochází ke smířlivému výsledku pro oba vyjednávací tábory. Těžištěm se stala dohoda o zrušení stran, které s Německem kolaborovaly; toto ujednání dopadalo na politická uskupení jako byla agrární strana, národní demokraté, živnostenská strana a slovenští lidovci. Předpokládalo se zachování pouze čtyř politických subjektů, komunistické strany, strany sociálně-demokratické, národně socialistické a české strany lidové.⁹³

Naopak došlo k jasné shodě v otázce prezidentství, tím měl nadále zůstat Edvard Beneš a ministrem zahraničních věcí měl zůstat Jan Masaryk.⁹⁴

4.14.3 Vítězství komunistů a slabost Beneše?

Na spojení se Sovětským svazem se dá nahlížet i z opačné strany než jako na vítězství všech zúčastněných. Jacques Rupnik ve své knize poukazuje na Stalinovu obratnost a vychytralost a také na Benešovu slabost a naivitu. Zmíněny jsou i nedostatky americké zahraniční politiky z let 1941-1943. USA v čele s Rooseveltem totiž zapřísahala Churchilla, aby neopakoval chyby z roku 1919 a v ničem o poválečném osudu okupovaných národů nerozhodoval. Navíc se smířovali s tím, že nad okupovanými národy převezme moc Sovětský svaz a této myšlence se nikterak nebránili. Domnívali se, že ze strany Sovětů nebezpečí světové revoluce nehrozí. Jenže přenechání tak mocného vlivu Sovětskému svazu bylo netaktické a Stalin toho využil ve svůj prospěch.⁹⁵ Beneš navíc nesmyslně Stalinovi nabídl, že se Československo začlení do sovětské sféry vlivu a v zahraniční politice nepodnikne nic bez schválení sovětských úřadů. Všechny tyto podklady pak Sověti využili pro pozdější vměšování do československé zahraniční politiky.⁹⁶

Z toho, jak se Beneš na jednáních s komunisty či se samotným Stalinem choval a jaké názory zastával a obhajoval, by se dalo vyvodit, že začal směřovat svou politiku na druhou stranu politického spektra a stával se čím dál více levicovějším. Jako příklad uvádím několik bodů,

---

⁹² KOPECKÝ, Václav. *ČSR a KSČ*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1960, s. 329.

⁹³ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha: Academia 2002, s. 172-173.

⁹⁴ KOPECKÝ, Václav. *ČSR a KSČ*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1960, s. 330.

⁹⁵ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha: Academia 2002, s. 166-167.

⁹⁶ Tamtéž, s. 168-169.

kteřé Beneš Stalinovi a Molotovovi předložil a žádal jejich přijetí a zařazení do smlouvy o společném spojení.⁹⁷

1. Požadavek, aby sovětská vláda naléhala na naši vládu, aby všichni ti, co se provinili kolaborantstvím s Němci, byli potrestáni.
2. Odsun sudetských Němců. Podle Beneše se z nich více než 90 % provinilo tím, že přispěli k rozbití Československa a přiklonili se k nacistickému zřízení.
3. Navrhoval přeměření československého zahraničního obchodu na Východ a vyzbrojení naší armády Sovětským svazem.

4.15 Poslední dva roky odboje a odmlka ze zahraničí

Od atentátu na Heydricha v roce 1942 došlo k narušení provázanosti odbojových skupin. Lidé byli stále v šoku z teroru gestapa a činnost odbojářů byla tak zkomplikovaná, až postupem času úplně zanikla. Gottwald od podzimu 1943 do začátku roku 1945 nenavázal kontakt s domácím komunistickým odbojem, tak se vyhnul tomu, aby musel schvalovat IV. ilegální ústřední výbor, který řídil od prosince 1944 Josef Smrkovský. Izolaci domácí organizace KSČ potvrzuje i skutečnost, že mnohé nezávislé skupiny komunistických odbojářů vzniklé v roce 1944 navázaly kontakt s oficiálním ústředním vedením až v roce 1945.⁹⁸ Došlo tedy k rozdělení komunistického odboje. Domácí i zahraniční vedení konalo své kroky nezávisle na sobě.

Mezitím Komunistická strana Československa v očích protektorátní společnosti stále stoupala a nabývala sympatií.

Komunistům jako jediné politické straně nebylo možné připsat odpovědnost za pád první republiky, což byla skutečnost, kterou obyvatelé Protektorátu Čechy a Morava měli na paměti a zohledňovali. Komunisté představovali něco nového, neokoukaného; pro mnohé se stali východiskem ze svízelné situace, pomyslným světlem na konci tunelu, které je dostane ze spárů německých okupantů.⁹⁹

4.16 IV. a zároveň poslední ilegální ústřední vedení

Poslední ústřední vedení se ustanovilo v prosinci 1944. Na jeho vytvoření se podílela komunistická mládežnická organizace Předvoj, jež působila v řadě míst protektorátu a disponovala i technickým zázemím pro vydávání ilegálního tisku a letáků. V novém vrcholném

---

⁹⁷ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha: Academia 2002, s. 170-171.

⁹⁸ BARTOŠEK, Karel. *Pražské povstání 1945*. Praha: Naše vojsko 1960, s. 113.

⁹⁹ KOKOŠKA, Stanislav. Ilegální KSČ v závěrečném období 2. světové války. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 42.

orgánu zástupci Předvoje zaujali téměř polovinu míst (Koucký, Čivrný, Hájek). Druhou část tvořili osvědčení komunističtí funkcionáři (Smrkovský, Šiška, David a Knap).¹⁰⁰ Jelikož toto vedení působilo samostatně, nezávisle a bez přímého spojení se zahraničním vedením v Moskvě, označilo se samo za prozatímní. Svou taktiku tedy zakládali již na úspěších předchozích vedení a na výzvách k vytvoření národních výborů všech stupňů.¹⁰¹ Poslední vedení opět vyzývalo obyvatelstvo k bdělosti a k zesílení boje proti okupačnímu režimu všemožnými výzvami a prohlášeními: „*Je to morální ctí a povinností, kdo se cítí vlastencem a kdo je antifašistou, aby se zúčastnil boje. Sabotujte! Rozleptávejte nacistický pořádek! Organizujte po celé naší vlasti Národní výbory a lidovou revoluční armádu! Ozbroyte se každý, čím můžete a jak můžete! Bojujte každý, jak dovedete! Bojujme tak, aby utlačovatelský aparát nepřítele, aby gestapáčtí pochopové byli proti nám bezmocní!*“¹⁰² (kráceno)

4.17 Taktika během posledního roku války

Prozatímní vedení upustilo od dosavadní taktiky partyzánské války, jelikož postrádali zkušené instruktory i zbraně. Zaměřili se proto na pronikání do protektorátních průmyslových podniků, kde mohli vytvořit závodní milice. Postupně docházelo k obnovování celé komunistické sítě, jak v Čechách, tak na Moravě. Vedle Rudého práva vycházely i další lokální komunistické tiskoviny např. Moravská rovnost v Hodoníně či Naše pravda, tištěná ve Zlíně. Pomocí distribučních kanálů docházelo k propojování komunistických buněk.¹⁰³ 1. února 1945 se uskutečnila schůzka delegátů příslušných buněk, která zvolila nové sedmičlenné zemské vedení KSČ v čele s Rudolfem Rédrem.¹⁰⁴

Komunistická strana Československa získávala opět na síle a možná se nechala těmito úspěchy ukolébat. Co se týká ostrážitosti polevila, a i v posledním roce války neušla pozornosti gestapa, které proti ní zakročilo opětovným terorem.

Nejprve v únoru 1945 gestapo zlikvidovalo komunistickou skupinu Naše pravda působící ve Zlíně, o měsíc později bylo dopadeno celé vedení pražského kraje v čele Františkem Šiškou. Gestapo se zmocnilo organizačního přehledu stranické sítě a díky němu pozatýkalo desítky funkcionářů. Tento zásah byl pro komunisty fatální a ústřední vedení se obávalo prozrazení,

---

¹⁰⁰ HÁJKOVÁ, Alena. *Praha v komunistickém odboji*. Praha: Svoboda 1984, s. 403.

¹⁰¹ KOKOŠKA, Stanislav. Ilegální KSČ v závěrečném období 2. světové války. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 43.

¹⁰² KLIMEŠ, Miloš. *Vznik lidové demokracie v Československu*, sv. 1. Praha 1965, díl I, sv. 1. Praha 1965, s. 74-76.

¹⁰³ KOKOŠKA, Stanislav. Ilegální KSČ v závěrečném období 2. světové války. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 44-45.

¹⁰⁴ BOUČEK, Miroslav a kolektiv. (ed). *Za národní osvobození*. Praha: Svoboda, 1985, s. 424-425.

proto dočasně omezilo svou činnost a přerušilo kontakty se zbytkem organizace.¹⁰⁵ Prozatímní ústřední vedení KSČ se sešlo až v dubnu 1945, a to navíc v neúplném složení, pouze Smrkovský, Koucký a Knap. Komunistická síť byla opět rozbita. Strana se poté zaměřila na dva klíčové body, a to dokončení organizace ilegálních odborů a formování České národní rady, což byl vrcholný orgán českého domácího odboje ustanoven 29. dubna 1945.¹⁰⁶

4.18 Poslední kroky v zahraničí před návratem domů a Košický vládní program

V březnu 1945 vedlo vedení KSČ v Moskvě jednání s představiteli Slovenské národní rady, jednání se ujal Klement Gottwald. Ustanovila se Národní fronta Čechů a Slováků, v jejímž čele stál ten samý muž. Na návrh KSČ se poté projednával budoucí Košický vládní program. Jeho obsahem byla témata jako budoucí zahraniční politika osvobozené republiky, národní práva Slováků, trestání válečných zločinců, školství, kultura či vojenství.¹⁰⁷ Představa Slováků vycházela ze státního dualismu. V Praze by figurovala česká vláda a v Bratislavě slovenská, přičemž některá ministerstva (zahraniční věci, vojenské věci, zahraniční obchod aj.) by byla společná. Téměř identicky kopírovali své požadavky z dob existence Rakouska-Uherska. Tyto návrhy ale čeští komunisté striktně odmítli, jelikož chtěli zachovat jednotu celistvého státu a dualismus podle nich nebyl žádoucí. Pokud se ale chtěly obě strany dohodnout, musela každá alespoň částečně slevit ze svých prvotních požadavků. Gottwaldův okruh byl nucen přislíbit nacionální svébytnost Slováků a jejich rovnoprávnost s Čechy. Na oplátku Slováci potvrdili jednotnou státní moc a státní správu.¹⁰⁸ Podle slov Václava Kopeckého museli komunisté svést úporný boj s československými vládními činiteli z Londýna, aby je přiměli k souhlasu a potvrzení dohody. Prezident Beneš byl údajně zásadně proti, Slováci podle něj nebyli národem a slovenština ani plnohodnotným slovanským jazykem, nýbrž pouhým nářečím českého jazyka.¹⁰⁹ Přes všechny počáteční názorové neshody došlo k dohodě a následnému přijetí programu.

Následoval návrat domů, který Václav Kopecký ve svých vzpomínkách popisuje následovně: „Ze Sovětského svazu ve vlaku jela dvě mužstva politických činitelů, moskevské mužstvo pod vedením Klementa Gottwalda a londýnské mužstvo pod vedením Edvarda Beneše. Londýnské

---

¹⁰⁵ HÁJKOVÁ, Alena. *Praha v komunistickém odboji*. Praha: Svoboda 1984, s. 415-419.

¹⁰⁶ KOKOŠKA, Stanislav. Ilegální KSČ v závěrečném období 2. světové války. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 45-46.

¹⁰⁷ KOPECKÝ, Václav. *ČSR a KSČ*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1960, s. 379-380.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 373-375.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 375.

mužstvo si myslelo, že ve vývoji republiky nakonec urve vítězství. Přitom jsme si byli naprosto jisti, že v tomto utkání vyhraje my, poněvadž svoboda naší vlasti přicházela od východu a nesla ji sovětská armáda a poněvadž za námi stál vítězný Sovětský svaz.“¹¹⁰

V březnu bylo současně do terezínské Malé pevnosti zavlčeno 370 mladých pražských komunistů. Těsně před osvobozením, 2. května, jich bylo 52 popraveno. Jednalo se o členy mladých organizací, kteří spolupracovali se IV. vedením KSČ (L. Čivrný, V. David, J. Hájek, J. Knap, V. Koutský, J. Smrkovský a F. Šiška).¹¹¹

4.19 Pražské květnové povstání

Při propuknutí povstání se komunisté velmi rychle zorientovali a pospíšili si s prosazením České národní rady do čela povstání, kde sami zaujali významné pozice. Měli pod kontrolou sdělovací prostředky včetně rozhlasu. Po návratu košické vlády do Prahy musela Česká národní rada odejít z politické scény. Sám Klement Gottwald ale dosavadní činnost domácích komunistů velmi kladně ohodnotil, ocenění se dostalo i Josefu Smrkovskému, který stál v čele vedení.¹¹² Rok 1945 nebyl pro komunisty pouze dalším rokem odboje v řadě. Cítili příležitost, jelikož konec války byl na dohled a oni nechtěli promarnit ani jednu šanci, kdy by se mohli dostat do vrcholných funkcí a v poválečné době se chopit politické moci.

5. května vypuklo v pražských ulicích povstání. Do 9. května bojovalo zhruba 30 000 Pražanů na barikádách proti německým okupantům.¹¹³ Komunistický leták z prvního dne povstání popisoval okolnosti události následovně: *„Dnes padly v Praze první výstřely, dnes tekla krev, krev českého lidu. Ještě jednou zdůrazňujeme nevhodný okamžik, kdy všeobecná kapitulace nacistů byla otázkou dní či hodin. Tentokrát pracující člověk musí být pevný a tvrdý v obraně svých práv a nesmí mu je nikdo vyrvat. Tentokrát zárukou jeho práv je a bude Svaz sovětských socialistických republik. Ať žije náš pracující lid, ať žije socialismus, ať žije Rudá armáda, ať žije pevný nerozlučný svazek SSSR-ČSR.*“¹¹⁴(kráceno) Z tohoto prohlášení je patrné, že komunisté nesli pražské povstání nelibě. Spoléhali na příchod Rudé armády a celá tato akce se jim zdála neuvážená. I přesto ale dokázali opět využít situace, postavit se najednou do čela povstání a vyzývat lidi k útočným a bojovým akcím proti okupantům.

¹¹⁰ KOPECKÝ, Václav. *ČSR a KSČ*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1960, s. 383.

¹¹¹ ŠTRAIT, Jaroslav. Komunisté proti fašismu, válce a za osvobození. in: *Devadesátiletá cesta*, Praha: Futura 2011, s. 74.

¹¹² KOKOŠKA, Stanislav. Ilegální KSČ v závěrečném období 2. světové války. in: *Český a slovenský komunismus 1921-2011*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012, s. 46.

¹¹³ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha: Academia 2002, s. 184.

¹¹⁴ KLIMEŠ, Miloš. *Vznik lidové demokracie v Československu*, sv. 1. Praha 1965, díl I, sv. 1. Praha 1965, s. 687-688.

Během celé války komunisté v Moskvě i Beneš v Londýně zdůrazňovali významnost domácího odboje. Jakmile se však vrátili do Prahy, nová vláda si pospíšila s rozpuštěním České národní rady a členy domácího odboje držela stranou od moci. Po návratu do protektorátu se komunisté z Moskvy začlenili zpět do komunistického čela, jako by nikdy neodjeli a vše měli celou dobu pod kontrolou.¹¹⁵

9. květen 1945 znamenal konec Pražského povstání a triumfální vítězství komunistů. Poslední měsíce se totiž obávali hlavně toho, abychom nebyli osvobozeni americkou armádou, nýbrž tou sovětskou. Toto přání se jim nakonec vyplnilo a opět měli skvělou výchozí pozici k získání vlivných politických funkcí v osvobozeném Československu, šíření propagandy a chopení se moci v nově vzniklém státě.

4.20 Oslava svobodného Československa

Komunisté byli vzniklou situací doslova nadšeni a bylo pro ně zlomové, aby zásluhy za skončení války a za obnovení samostatného Československa byly přisuzovány právě Komunistické straně Československa, Rudé armádě a Sovětskému svazu. Bylo nutné vyvíjet tlak na občany a naklonit si veřejné mínění na svou stranu, což byla taktika, kterou zastávali po celou dobu druhé světové války. Československý demokratický proud již přizvat k vládnutí nechtěli a vedoucí úlohy se chtěli ujmout sami. Klement Gottwald působení KSČ popisoval následovně: „*Údobí od 14. a 15. března 1939 do 9. května 1945 dokázalo, že v této historické zkoušce obstála čestně pouze Komunistická strana Československa, která uměla správně nastolit strategii i taktiku boje, která jako jediná z politických stran předmnichovské republiky nepřestala v těžkých dobách okupace existovat, nepřestala působit a bojovat za zájmy nejen dělnické třídy a jejich nejbližších spojenců, ale celého národa, za jeho svobodu i státní samostatnost.*“¹¹⁶

Po válce Čechoslováky vyzýval k očištění země od zrádců a kolaborantů, mezi zrádce mj. mezi zrádce zařadil členy protektorátní vlády či samotného prezidenta Háchu: „*Očistěte vlast od nositelů zrady, která nemá v dějinách našeho národa příkladu! vezměte ihned do vazby všechny aktivní pomahače Moravce a Háchy a celé tzv. protektorátní vlády, jakož i kolaboranty, kteří s Němci aktivně spolupracovali a z utrpení národa osobně těžili, nedejte se mýlit, když zrádci a kolaboranti obrátí nyní kabát, zastrčí do knoflíkové dírky tříbarevnou kokardu republiky a budou se vydávat za horlivé vlastence. Hnusná toto čeládka zůstane, čím je – vředem na těle*

¹¹⁵ RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa*. Praha: Academia 2002, s. 189.

¹¹⁶ GOTTWALD, Klement. *Do boje za osvobození ČSR*. Praha: Svoboda 1975, s. 6.

*národa a musí být vymýcena, aby národ mohl vzkvétat a prospívat. Uvědomte si, že očista od zrádců a kolaborantů je předpokladem pro šťastnou budoucnost našeho lidu, národa a státu.*¹¹⁷(kráceno)

Klement Gottwald a s ním celá Komunistická strana Československa spoléhali na taktiku očernění všech demokratických subjektů, které u nás za protektorátu působily. Nebyli ochotni uznat zásluhy žádného jiného subjektu či politického uskupení zapojeného do boje za svobodné Československo.

4.21 Volby 1946

V červenci 1945 měla KSČ na půl milionu členů, v době konání VIII. komunistického sjezdu již disponovala členskou základnou dvojnásobného rozsahu. Její procentuální rozložení tvořili z 58 % dělníci, z 11 % zemědělci, z 9 % inteligence atd.¹¹⁸ Zde je tedy patrná neuvěřitelná popularita mezi československými občany. Poválečná euforie z konce války zafungovala dokonale a lidé bezmyšlenkovitě a s patřičným nadšením rozšiřovali řady komunistů.

První poválečné volby se konaly 26. května 1946 a jasně v nich zvítězili právě komunisti. V českých zemích získali 40 % a na Slovensku 30 %, v závěsu za nimi figurovali národní socialisté 24 %, či sociální demokraté se 16 %. Pro pravici byly výsledky velkým zklamáním. Naopak levice byla silná jako nikdy dřív.¹¹⁹

Jaké byly příčiny tohoto jedinečného volebního úspěchu představitelů KSČ? Podle Vojtěcha Filipa, současného předsedy strany KSČM, byly důvody následující: velmi jasná politika reflektující vize a touhy lidí, jak postupovat kupředu; vliv osvoboditelské úlohy SSSR a v neposlední řadě odpor lidí, kteří se již nechtěli potýkat s nezaměstnaností, bídou a hladem, kterým byli vystaveni v období protektorátu. Komunistická strana Československa v čele s Klementem Gottwaldem znamenala pro mnohé symbol nového začátku a lepších životních poměrů.¹²⁰ Propaganda zafungovala znamenitě. Komunisté si získávali na svou stranu čím dál větší podíl obyvatelstva a jejich cesta za ovládnutím politického života nebyla komplikována žádnými překážkami. Stačilo počkat na příhodnou chvíli a ve správný okamžik zatlačit, což se později projevilo v roce 1948, kdy se KSČ oficiálně ujala vedoucí úlohy v Československu.

---

¹¹⁷ GOTTWALD, Klement. *Do boje za osvobození ČSR*. Praha: Svoboda 1975, s. 98.

¹¹⁸ ŠTRAIT, Jaroslav. Komunisté proti fašismu, válce a za osvobození. in: *Devadesátiletá cesta*, Praha: Futura 2011, s. 78.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 78.

¹²⁰ Tamtéž, s. 79.

5 Rudé právo

Periodika a časopisy u nás podléhaly cenzuře již po Mnichovské konferenci v roce 1938, po vzniku protektorátu nabyla cenzura ještě větší důležitosti.

Zakázanými tématy byly např. vojenské záležitosti, které nebyly vykresleny dle říšské propagandy, či informace, jež by jakýmkoliv způsobem mohly být zneužity v neprospěch Německa. Do éteru se nesměly dostat ani informace o politických sporech v rámci protektorátu, samozřejmostí bylo zamlčování zpráv o revoluci, odboji či nedostatku předmětů denní potřeby, se kterým se české obyvatelstvo hojně potýkalo.¹²¹

Trnem v oku byli nacistům také komunisté, kteří byli nuceni oficiálně přestat s vydáváním svých tiskovin, neoficiálně ale jejich činnost nepřestala.

Pokud chceme více zabřednout do struktury komunistické strany a pochopit její fungování a politickou angažovanost, je nezbytné se v této práci zmínit o klíčovém nástroji tehdejší komunistické propagandy. Tímto nástrojem byl bezpochyby deník Rudé právo, který byl provázán s komunistickou stranou a sloužil k šíření stranických idejí. Aby dávaly smysl souvislosti v rámci kontextu vývoje Komunistické strany Československa, je třeba obsáhnout i dřívější léta existence tohoto deníku a okolnosti, za jakých Rudé právo vzniklo.

K barvitě historii Rudého práva se vyjadřuje Vojtěch Dolejší, komunistický novinář, taktéž pracující v redakci tohoto listu. U příležitosti 40. výročí Rudého práva byl požádán, aby sepsal knihu, která by postihla počátky založení Rudého práva až do současnosti (tehdy rok 1960). Jelikož se jedná o komunistického novináře, je třeba na text oslavující komunistickou stranu nahlížet obzvlášť kriticky.

5.1 Vznik Rudého práva

Co bylo prvotním impulsem komunistů k tomu, aby založili a vydávali vlastní noviny? Mezi hlavní důvody patřila bezpochyby vidina masového ovlivňování dělnické třídy, kterou komunistická strana potřebovala „naverbovat“ k tomu, aby jim dělníci a rolníci vyjádřili jasnou podporu a nesympatizovali s „buržoazií“. Dolejší se k tehdejší situaci vyjadřuje následovně: *„Poté, co proběhla Velká říjnová revoluce v Rusku, chtěli tuto revoluci od vykořisťování i dělníci v Československu. Ale k moci se dostala sociální demokracie, která nebyla na tak revoluční myšlenky připravená a byla naopak velmi slabá v tom, aby něco prosadila. Pojem socialismus byl tehdy v módě, mnohdy ho používal i prezident Masaryk, ale on a jeho okolí*

---

¹²¹ KONČELÍK, Jakub. *O čem nepsat aneb cenzura za protektorátu*. [online], 18. ledna 2009. [cit. 2020-17-02]. Dostupné z: <<https://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/o-cem-nepsat-aneb-cenzura-za-protektoratu>>.

neustále varovali před tím, že je třeba začít se socialismem postupně, aby nedošlo k žádným obětem.“¹²² Dolejší kritizuje také „*měšťácké listy a časopisy, které hanebným způsobem lhaly, štvály a špinily ruskou revoluci.*“¹²³

Tento přístup byl podle Dolejšího zcela neadekvátní, jelikož bylo v zájmu lidu provést revoluci co nejdříve, a to i za cenu několika ztrát. Komunistická strana Československa byla pod velkým vlivem Sovětského svazu a Kominterny, neustále jej předkládali všem jako vzor, podle kterého by se měly řídit i ostatní země, Československo nevyjímaje. Proto tedy dle jejich názoru nebylo na co čekat a mělo se k revoluci přistoupit hned a bez kompromisů.

Komunistická strana měla vliv i na sociální demokracii; její stěžejní členové se stali terčem kritiky, která směřovala i z vlastních řad. Vytýkána jim byla hlavně jejich nesystematičnost a průtahy v přijímání revolučních kroků a stanovisek. Ve dvacátých letech docházelo k vnitřním rozepřím v socialistických stranách, což se projevilo např. i v redakci Práva lidu. Z Práva lidu se stal ústřední orgán Československé strany sociálně demokratické dělnické. Během rozkolu ve straně v letech 1919–1920 zaujímal v redakci většinu příznivci levice (B. Šmeral, I. Olbracht a další), vydavatel A. Němec byl však příznivcem pravice. Spor vygradoval v září roku 1920, kdy se levicovní redaktori odtrhli a začali vydávat vlastní noviny Rudé právo.¹²⁴

21. září 1920 vychází první vydání novin s názvem Rudé právo, šéfredaktorem se stal Bohumír Šmeral, jehož zásluhou se většina sociálně demokraticky laděných dělníků radikalizovala a našla cestu ke komunismu.¹²⁵

O důležitosti Rudého práva se píše i ve sborníku *Rudé právo 1939-1945*. „*Ilegální Rudé právo nebylo jen novinami: sloužilo často též jako jediné pojítko mezi vedením KSČ a jejími organizacemi a skupinami, seznamovalo je se základní politickou linií strany a instruovalo ke konkrétní odbojové činnosti. Povzbuzovalo k odporu proti okupantům nejen členy KSČ, ale i nestraníky.*“¹²⁶

Co se týče Slovenska, tak tam Rudé právo nepůsobilo. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava došlo ke vzniku samostatného Slovenského štátu pod vedením Hlinkovy slovenské ľudové strany a do čela této vlády byl dosazen Jozef Tiso. Slovensko mělo tedy zdánlivou autonomii a komunistická strana zde neměla velký vliv.

---

¹²² DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury 1960, s. 12.

¹²³ Tamtéž, s. 58.

¹²⁴ Kolektiv autorů. *Právo lidu*. [online], 22. září 2019 [cit. 2019-08-14]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vo_lidu>.

¹²⁵ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury 1960, s. 30.

¹²⁶ KALVÍNSKÁ, Blažena a Irena, Pražáková. *Rudé právo 1939-1945*. Praha: Svoboda 1971, s. 8.

5.2 Horší časy a pozvolný přesun Rudého práva do ilegality

Komunistický deník Rudé právo byl takřka hned od svého založení velmi populární, dával lidem pocit naděje, že se z Československa po první světové válce může opět stát prosperující země, která se o své občany náležitě postará a nebude žádnému nepříteli ustupovat. Tato euforická nálada nemohla trvat věčně a bylo jasné, že v průběhu let může dojít k další politické krizi. K pomyslnému zlomu došlo 30. ledna 1933, kdy byl Adolf Hitler prezidentem Hindenburgem jmenován říšským kancléřem. Od této chvíle se v Rudém právu objevovaly výzvy k odmítnutí fašistické ideologie a k mobilizaci obyvatelstva. Lidé se podle komunistů měli v předstihu připravit na hrozící útok západního souseda a nezůstat v letargii.

Vážnější problémy nastávají v roce 1938, po Mnichovu, v období druhé republiky, kdy dochází k pozastavení činnosti Rudého práva. Jeho vydavatelé se nechtěli podřídít a snažili se nalézt všechny možné prostředky, aby tisk mohl nadále probíhat, byť v ilegální podobě. Zákaz činnosti komunistických novin byl z pohledu vlády druhé republiky jasný. Komunisté štváli Čechoslováky proti německému obyvatelstvu. Jenže politická situace v té době byla tak složitá a napjatá, že českoslovenští politici viděli v Rudém právu pouze nástroj, kterým přilévají olej do ohně už tak vyostřenému sporu mezi dvěma zeměmi. Německo si takové chování samozřejmě nechtělo nechat líbit a ani Němci v pohraničních oblastech neměli pro tento tisk pochopení.¹²⁷

5.3 Rudé právo v okupaci

Posledním hřebíkem do pomyslné rakve byl vznik Protektorátu Čechy a Morava. Dolejší tvrdí, že pomnichovská vláda zradila celý národ a dohodla se s gestapem na pronásledování komunistické strany a tisku vydávaným jejím jménem. Za tímto úředním zákazem stála československá vláda v čele s generálem Syrovým.¹²⁸

„Do služeb nacistických okupantů se dal všecken oficiální tisk např. Národní listy, Lidové noviny, Právo lidu přejmenované na Národní práci, Lidové listy aj. Psali o tom, jaké štěstí naše země potkalo, že jsou pod ochranou Hitlera, jenom Rudé právo psalo pravdu o jejich zbabělosti, zbabělosti Hradu a vlády a otevřené zrady.“¹²⁹

Toto vyjádření se ovšem nezakládá na pravdě. Musíme si uvědomit, že v celé zemi musel zavládnout strach a lidé, včetně těch pracujících v tisku, se obávali německých odvetných protiopatření, pokud by projevíli otevřený odpor.

¹²⁷ KALVÍNSKÁ, Blažena a Irena, Pražáková. *Rudé právo 1939-1945*. Praha: Svoboda 1971, s. 8.

¹²⁸ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury 1960, s. 142.

¹²⁹ Tamtéž, s. 143.

Co se týče např. Lidových novin, které Dolejší haní, tak po začátku okupace v březnu 1939 byla do vedení novin dosazena říšská správa, jejich řízení tak začalo podléhat tvrdé cenzuře. Majitel a vydavatel Jaroslav Stránský odešel po okupaci Čech a Moravy i se svou rodinou do exilu, odkud se zapojil do politických akcí Edvarda Beneše. Šéfredaktor Karel Klíma byl v červnu roku 1941 zatčen gestapem, jeho nástupcem se stal k Německu vstřícnější Leopold Zeman.¹³⁰ Podobná situace nastala i v dalším protektorátním tisku. Pro šéfredaktory, kteří nepodporovali nacistické Německo, muselo být obtížné, ne-li zcela nemožné, informovat nezáujatě a hlavně pravdivě. Tvrdá cenzura byla všudypřítomná, pokud se plátek chtěl vyhnout zákazu publikování, musel občas ustoupit ze svých názorů a uveřejnit i články, se kterými se neztotožňoval.

5.4 Perzekuce

Jak již bylo zmíněno výše, tisk Rudého práva nebyl snadným úkolem. Gestapo se snažilo redaktory a všechny napomahače a komunistické přívržence pozatýkat a ve vazbě vyslýchat, aby celou ilegální síť rozbili.

Byl zakázán prodej novin na nádražích a v trafikách. Toho, kdo by zákaz porušil, by stihnul trest.¹³¹

Perzekuovaný tisk ale čím dál více získával oblibu u dělníků. Důvodem, proč Rudé právo získávalo postupně čím dál více čtenářů byl paradoxně fakt, že bylo ilegální. Lidé jednoduše předpokládali, že tvrdé postihy ze strany německých fašistů jsou zárukou nestrannosti a pravdy. Dolejší popisuje tehdejší oblibu deníku u obyvatel Československa následovně. „*Věděli, že je to jejich list, jejich bojovník proti bídě a hladu, píše pravdivě, odhaluje pikle nepřátel lidu, osvětluje zářný příklad Sovětského svazu a ukazuje cestu ke svržení buržoazního panství a ke zřízení moci pracujících i v naší zemi.*“¹³²

5.5 Způsob tisku a propagace novin

Redakce Rudého práva nebrala na zřetel, že je její činnost úředně zastavena a neměli by se ve vydávání tiskovin nadále angažovat. Svou práci odmítli zanechat a během celých šesti let německé okupace vydávali Rudé právo ilegálně.

Bylo tedy potřeba přistoupit k jistým krokům, aby redakce nebyla prozrazena a mohla pokračovat v práci. Ilegální Rudé právo se tisklo na několik etap a na několika místech, aby

¹³⁰ PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin 1893-1993*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1993, s. 66-67.

¹³¹ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury 1960, s. 95.

¹³² Tamtéž, s. 119.

nebylo vyzrazeno. Všichni redaktoři se z bezpečnostních důvodů navzájem neznali, toto opatření mělo zabránit v případě zadržení a prozrazení celé redakce. Rudé právo vycházelo každý rok okupace, ale nepravidelně. I když byli někteří redaktoři nakonec zadržení a vzati do vazby, zastoupili je jiní a noví.¹³³

Autoři článků se zásadně nepodepisovali, nezanechávali ani žádné pseudonymy, jelikož se báli prozrazení. Není dokonce vyloučeno, že jeden článek mohl být dílem i více autorů, a to z toho důvodu, aby někdo nepoznal pisatele dle stylu psaní a způsobu vyjadřování.¹³⁴

Dá se říct, že systém, jakým se komunisté řídili a chránili proti vyzrazení, byl velmi důmyslný, a německému gestapu způsoboval nemalé obtíže.

5.6 O čem se psalo?

První ilegální číslo Rudého práva vychází počátkem srpna 1939, což je celých pět měsíců po vpádu německých vojáků do Československa. Přípravy k jeho vydání se značně protáhly, což vyvolalo i kritiku moskevského vedení KSČ. Síly ilegálního stranického vedení byly patrně v jarních měsících roku 1939 plně vyčerpány obrovskými organizačními úkoly, jež před ně postavil vpád nacistů a zatýkání v řadách samotných komunistů.¹³⁵

Obsah zpočátku pouze cenzurován, byl později československou vládou zcela zakázán. Komunisté v Rudém právu neustále v novinách nabádali dělníky, aby Německo sabotovali. V automobilkách tak byla vyráběna auta, co ujela jen 60 km nebo letecké nosiče, které neunesly ani samy sebe. V neposlední řadě také občany vybízeli k partyzánské válce ve městech, továrnách, dolech, lesích či na polích.¹³⁶

Cíl byl jasný – uškodit a co nejvíce zkomplikovat situaci nacistickému Německu, které na výrobky i dělníky z Československa spoléhalo. Téměř každé číslo Rudého práva tedy obsahovalo stejná hesla a pobídky k ostražitosti a mobilizaci obyvatelstva. Komunisté po celou dobu šesti let trvajícího protektorátu vybízeli občany k tomu, aby se Němcům nepoddávali a bojovali za každou cenu s tím, že lepší časy nastanou, až válku vyhraje Sovětský svaz a komunisté se dostanou k moci.

Příkladem může být článek *Jak musíme vésti svůj boj za svobodu* z počátku září 1939. Píše se zde, že „pouze dělnická třída má v rukou moc provést změnu ve společnosti a oprostit se od nacistů a osvobodit naši zemi. Nikdo ale nesmí ustrnout v pasivitě a čekat, že nám někdo dopřeje

---

¹³³ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury 1960, s. 144.

¹³⁴ KALVÍNSKÁ, Blažena a Irena, Pražáková. *Rudé právo 1939-1945*. Praha: Svoboda 1971, s. 10.

¹³⁵ Tamtéž, s. 7.

¹³⁶ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury 1960, s. 149.

*svobodu jen tak. Autor článku přiznává, že Sovětský svaz je naším podporovatelem a ochráncem, ale i my se musíme angažovat v tomto boji a pomoci tak svému utlačovanému národu“.*¹³⁷

Dalším typickým rysem, jakým se čísla ilegálního Rudého práva vydávaného v době okupace vyznačovala, byl otevřený nepřátelský postoj vůči zemím na západě, především vůči Velké Británii a Francii. *„Jakmile existence republiky stála v cestě plánům Chamberlainů a Daladierů, vydali ji tito na milost a nemilost Hitlerovi. Brutálním způsobem nás hodili přes palubu, zaprodali, vydali napospas Hitlerovi. Kdo z nás Čechů by mohl ještě jednou chtít svazovat osud našeho národa s takovými Chamberlainy a Daladiery?“*¹³⁸

Zde je možné vidět otevřený odpor a nepřátelství vůči tzv. imperialistickým a kapitalistickým zemím Západu. Redaktoři Rudého práva opakovaně vinili Západ z toho, že připustil vznik protektorátu, který vedl k zániku naší státní suverenity. Jediný spojenec, který nás nezatratil v průběhu projednávání Mnichovské konference, byl podle komunistické strany Sovětský svaz

5.6.1 Uzavření paktu o neútočení mezi Německem a Sovětským svazem

Pojmenování paktu vychází z jmen vyjednavců Německa a Sovětského svazu, tedy Joachima von Ribbentropa a Vjačeslava Molotova.

Od prvního ilegálního vydání Rudého práva se nacistické Německo očerňovalo, vybízelo obyvatele k odporu a sabotážím vůči Hitlerovi a najednou dochází k uzavření paktu o neútočení a uzavření míru s tímto úhlavním nepřítelem. Informovat a obhájit tuto dohodu v tisku bylo úkolem velmi delikátním. 24. srpna 1939 vychází v Rudém právu stanovisko Ústředního výboru Komunistické strany Československa k uzavření sovětsko-německého paktu o neútočení. *„Komunistická strana Československa, která stojí v čele boje českého lidu proti nacistickým okupantům, zdraví Sovětský svaz a jeho vůdce Stalina u příležitosti uzavření sovětsko-německého paktu o neútočení. KSČ spatřuje v tomto počínu sovětské vlády projev nepřemožitelné síly a revolučního sebevědomí národů Sovětského svazu a jeho Rudé armády. Tímto činem zmařil intriky západoevropských reakcionářů, kteří chtěli SSSR zamanévrovat do izolované války s Německem, aby se pak snad sami na něj mohli vrhnout.“*¹³⁹

Výbor však nadále vyzývá k sabotážím vůči okupantům a nepodlehnutí Hitlerovi. Dá se říct, že tato epocha byla pro funkcionáře a členy komunistické strany velmi matoucí. Na jedné straně přichází výzvy k odporu proti nacistům, na straně druhé se má oslavovat pakt o neútočení.

---

¹³⁷ Deník Rudé právo. *Jak musíme vésti svůj boj za svobodu*. Praha, ročník 1939, 1939.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Deník Rudé právo. *Stanovisko ÚV KSČ*. Praha, ročník 1939, 1939.

Z publikovaných článků je zřejmé, že komunistická strana nepřipouští selhání či omyl, takže i když si občas protiřečí, neustále oslavuje moc Sovětského svazu a obhajuje všechny kroky, které Stalin ve své funkci podnikne.

5.6.2 SSSR napadnut Hitlerem

Zlom přichází 22. června 1941, kdy Hitler porušil pakt o neútočení a napadnul Sovětský svaz. Tato událost byla pro Sověty naprosto šokující. Ústřední výbor KSČ se k situaci v Rudém právu vyjádřil následovně: „*Žádný počáteční úspěch hitlerovských hord, umožněný zákeřností útoku, nezmění nic na brzkém a konečném rozhodnutí. Fašismus bude poražen a vymýcen i s kořeny, bude jednou provždy smeten z tváře země. Český národ musí býti připraven na poslední a rozhodující boj za naše bytí, za svobodu a budoucnost. Hodina našeho osvobození se blíží!*“¹⁴⁰ V prohlášení pak rozvíjí teorii o tom, proč se Hitler rozhodl napadnout Sovětský svaz, přichází s verzí, že se Hitler obával jeho síly a všech národů, které k SSSR vzhlíží, proto bylo třeba učinit zadost a tuto velmoc napadnout. V dalších výtiscích můžeme vidět, jak se pohled především na Velkou Británii a USA změnil. Najednou už to nebyli nepřátelé, ale spojenci, což můžeme vidět např. i na článku z roku 1943.

„*Co dělat? Jakým způsobem pomáhati k vítěznému boji svým ruským a anglo-americkým kamarádům? Jak zasazovat rány německé válečné mašině na jejich nejcitlivějších místech, jak rozkládat a snižovat výrobu? Jest zapotřebí účelně organizovaného celonárodního odboje proti nacistické soldatesce, koncentrákům, mučírám a pracovním galejím našich ochránců. Železná jednota především!*“¹⁴¹

5.7 Konec ilegality

Poslední ilegální číslo Rudého práva vyšlo k 1. květnu 1945, tehdy již bylo jasno, že dny nacistického Německa jsou sečteny. Mnozí redaktoři, funkcionáři či napomahači komunistické strany byli zatčeni, odsouzeni k smrti a popraveni nebo posláni do koncentračních táborů, někteří zůstali až do osvobození ve vězení.¹⁴²

6. května 1945 opět vychází Rudé právo legálně. Podnik oficiálně přebírá komunistická strana. Bylo potřeba zajistit dostatečné množství papíru, jelikož denní náklad čítal až 500 000 výtisků. Poválečným šéfredaktorem byl určen Vladimír Koucký, který se angažoval v Rudém právu již během okupace. Redakce však byla zásobena hlavně novými členy, zkušení redaktoři totiž

¹⁴⁰ Deník Rudé právo. *Českému národu!* Praha, ročník 1941, 1941.

¹⁴¹ Deník Rudé právo. *Co dělat?* Praha, ročník 1943, 1943.

¹⁴² DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury 1960, s. 156.

měnili svou stranickou legitimaci podle toho, v jakém listě byli právě zaměstnáni a komunisté při budování nové etapy nechtěli být podle Dolejšího spojováni s žádnými kolaboranty.¹⁴³

---

¹⁴³ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury 1960, s. 164.

6 Závěr

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava, došlo k výraznému omezení společenského i politického života. Fungovala pouze nově vzniklá politická strana Národní souručenství, která sdružovala členy všech dříve fungujících politických stran. Ty ostatní byly z nařízení okupujících Němců rušeny a zakazovány. Jednou z těchto zakázaných stran byla i Komunistická strana Československa, která chtěla během protektorátu pokračovat ve své činnosti, a tak musela přejít do ilegality. Komunistické strany byly sdružovány v mezinárodní organizaci v tzv. Komunistické internacionále, která všem členským stranám nařizovala stejný program a kroky, jež mají v daných zemích konat. Bylo nemyslitelné, aby jednotlivé komunistické strany jednaly nezávisle na nařízeních SSSR.

KSČ už od počátku války vyzývala protektorátní obyvatelstvo k sabotážím a odporu vůči německým okupantům. K šíření svých stanovisek a prohlášení jí sloužil komunistický tisk, např. Rudé právo a časté vydávání ilegálních letáků. Komunistický odboj byl už od počátku trnem v oku nacistů, jelikož jejich hustá síť byla propletena celým protektorátem a měli čím dál větší vliv na české obyvatelstvo. Chaos v odbojovém hnutí nastal po přijetí paktu o neútočení mezi Německem a SSSR. Někteří domácí komunističtí odbojáři se s tímto počinem neztotožnili, a i přesto vyzývali dál obyvatelstvo k odporu. Zatímco zahraniční vedení KSČ v čele s Klementem Gottwaldem tento krok Sovětského svazu bralo jako výhru proti imperialistickým zemím, které Sovětský svaz chtěly dostat do samostatné války s Německem. Situace se obrátila v roce 1941, kdy Německo porušilo dohodu a Sovětský svaz napadlo. V danou chvíli se komunistický odboj (domácí i zahraniční) opět stmelil a vystupoval jednotně proti okupantům jako v počátcích války. Je důležité zmínit, že komunistická strana nebojovala proti okupantům jen z touhy po osvobození. Po celou dobu války se snažila prostřednictvím propagandy působit na protektorátní obyvatelstvo a zmanipulovat ho ke svým potřebám natolik, aby po konci války komunisté ve volbách zvítězili a mohli se ujmout vedoucí úlohy v Československu.

Od roku 1942 se odbojová činnost na čas utlumila, jelikož podmínky v protektorátu byly po atentátu na Heydricha zpřísněny a odbojáři se obávali postihů, které jim od gestapa hrozily. Poslední dva roky v ilegality byly poněkud chaotičtější. Domácí a zahraniční vedení spolu nekomunikovalo tak intenzivně jako dříve a domácí vedení tedy konalo samostatné kroky v rámci protinacistického odporu. Poslední rok války se již moskevské vedení připravovalo na návrat domů a jednalo s prezidentem Benešem o poměrech, které by měly nastat po osvobození Československa. Návrat komunistů z Moskvy proběhl bez problému a hned se zařadili do čela

KSČ. Chtěli působit dojemem, že ve skutečnosti nikdy neodjeli a v čele strany byli po celou dobu války. Rok 1945 pro komunisty znamenal rok vítězství a zároveň příprav na uchopení moci.

Taktika pošpinit demokratický blok, kde působil i exilový prezident Edvard Beneš, se ukázala jako úspěšná. Lidé začali být k demokratickým stranám skeptičtí, jelikož je měly spojené s Mnichovskou konferencí, kapitulací Československa a podrobení se Německu. Naopak komunistická strana slibovala vítězství, bratrskou pomoc ze strany Sovětského svazu, lepší životní podmínky a neopakování situace, která nastala v roce 1938. Těmito hesly pak KSČ získávala stále více obliby, což se následně promítlo do výsledku prvních poválečných svobodných voleb konaných v roce 1946, které Komunistická strana Československa vyhrála, do čela nově vzniklé vlády se postavil Klement Gottwald. Straně pak prakticky nic nebránilo v upevnění a převzetí moci, kterého jsme byli v Československu roku 1948 svědky.

7 Seznam zkratek

ČSR – Československá republika

HSLŠ – Hlinkova slovenská ľudová strana

KSČ – Komunistická strana Československa

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

KSS – Komunistická strana Slovenska

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – United States of America/Spojené státy americké

ÚV – Ústřední výbor

8 Seznam použitých informačních zdrojů

8.1 Publikace

BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. ISBN 978-80-210-5438-7.

BAREŠ, Gustav. (ed.) „Depeše mezi Prahou a Moskvou“, in: *Příspěvky k dějinám KSČ 3*, Praha, 1967.

BARTOŠEK, Karel. *Pražské povstání 1945*. Praha: Naše vojsko, 1960. ISBN 28/52-051-65.

BASTL, Martin a kol.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Praha, 2011. ISBN 978-80-247-3797-3.

BEER, Ferdinand a kolektiv. *Dějinná křižovatka: Slovenské národní povstání, předpoklady a výsledky*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964.

BOBBIO, Norberto. *Pravice a levice – Důvod a smysl rozdělení politické scény*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-012-8.

BOUČEK, Miroslav a kolektiv. (ed). *Za národní osvobození. Za novou republiku 1938-1945. Vedoucí úloha KSČ v národně osvobozené boji*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1985.

DAVID, Roman. *Politologie - Základy společenských věd*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-162-4.

Deník Rudé právo. *Jak musíme vésti svůj boj za svobodu*. Praha, ročník 1939, 1939.

Deník Rudé právo. *Stanovisko ÚV KSČ*. Praha, ročník 1939, 1939.

Deník Rudé právo. *Českému národu!* Praha, ročník 1941, 1941.

Deník Rudé právo. *Co dělat?* Praha, ročník 1943, 1943.

DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické kultury, 1960.

FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8.

GOODWINOVÁ, B. *Komunismus*. In MILLER, D. (ed.). Blackwellova encyklopedie politického myšlení. Brno: Barrister & Principal, 2003.

GOTTWALD, Klement. *Deset let*. Praha: Svoboda 1948.

GOTTWALD, Klement. *Do boje za osvobození ČSR*. Praha: Svoboda 1975.

GOTTWALD, Klement. *Za svobodu českého a slovenského národa: sborník dokumentů k dějinám KSČ v letech 1938-1945 a k IX., X. a XI. svazku spisů Klementa Gottwalda*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956.

HÁJKOVÁ, Alena. *Strana v odboji: z dějin ilegálního boje KSČ v letech 1938-1942*. Praha: Svoboda, 1975.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-95-5.

HUČKOVÁ-ŠTVRTECKÁ, Anna: *Činnost prvního ilegálního ÚV KSS*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1959.

JABLONICKÝ, Jozef. *Samizdat o odboji 2: štúdie a články*. Bratislava: Kalligram, 2004. ISBN 80-7149-681-2.

JESENSKÁ, Milena. *Dobrá rada nad zlato*, Praha: Přítomnost, 16 (10), 8. března 1939. ISSN 1805-2924.

KALOUS, Jan a KOCIAN, Jiří (eds.). *Český a slovenský komunismus 1921-2011: sborník*. Vydání první. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. ISBN 978-80-7285-156-0.

KALVÍNSKÁ, Blažena a Irena, Pražáková. *Rudé právo 1939-1945*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1971. ISBN 25-086-71.

KLIMEŠ, Miloš. in: *Cesta ke květnu. Vznik lidové demokracie v Československu*, díl I, sv. 1. Praha 1965.

KOJZAR, Jaroslav a Karel SÝS (ed.). *Devadesátiletá cesta: sborník*. Vydání první. Praha: Futura, 2011. ISBN 978-80-86844-72-5.

KOKOŠKA, Stanislav. *Odboj, kolaborace, přizpůsobení...*: Několik poznámek k výzkumu české protektorátní společnosti. Stanislav Kokoška. In: *Soudobé dějiny* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Roč. 17, č. 1-2 (2010).

Kolektiv autorů. Uspořádala Míla Lvová. *Chtěli jsme bojovat 2*, Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963.

KOPECKÝ, Václav. *ČSR a KSČ*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960.

KOVÁČ, Dušan a kolektiv. *Dějiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-099-9.

KRÁČMAROVÁ, Hana a kolektiv. *Spravedlivý svět je možný*. Praha: Orego, 2016. ISBN 9788087528396.

KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2.

MARX, Karl a Friedrich ENGELS. *Komunistický manifest*. Přeložil Ivan OLBRACHT. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. ISBN 9780140447576.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Nakladatelství Brána, 2012. ISBN 978-80-7243-597-5.

PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2.

PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin 1893-1993*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993. ISBN 80-7106-056-9.

RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa – Od počátků do převzetí moci*. Překlad Helena Beguivinová. Praha: Academia, 2002. ISBN 8020009574.

VARTÍKOVÁ, Marta. *Dejiny Slovenského národného povstania 1944*. Bratislava: Pravda, 1984.

8.2 Elektronické zdroje

Archiv bezpečnostních složek, fond Národní souručenství, Kronika NS, karton č. 21, sign. 301, 1939, Praha. [cit. 2020-26-02]. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik8-2010/kap08.pdf>.

CHARVÁT, Jan. Interview. In: *Pravice vs. levice? Ne, je to trojúhelník - liberalismus, konzervatismus a socialismus*. [rozhlasový pořad]. Moderuje Michael Rozsypal. Český rozhlas, 15. srpna 2019. [cit. 2020-28-02]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/pravice-vs-levice-ne-je-trojuhelnik-liberalismus-konzervatismus-a-socialismus-8024463>.

Kolektiv autorů. *Právo lidu*, poslední aktualizace 14. 6. 2019 2:53 [cit. 2019-08-14], Wikipedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vo_lidu.

KONČELÍK, Jakub. Interview. In: *O čem nepsat aneb cenzura za protektorátu*. [rozhlasový pořad]. Moderuje Martina BÍLÁ. Český rozhlas, 18. ledna 2009. [cit. 2020-17-02]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/o-cem-nepsat-aneb-cenzura-za-protektoratu>.

KOURA, Petr. Interview. In: *Každodenní život v protektorátu I*. [rozhlasový pořad]. Moderuje Martina LUSTIGOVÁ. Český rozhlas, 17. dubna 2005. [cit. 2020-17-02]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/kazdodenni-zivot-v-protektoratu-i>.

KUČERA, Jakub. *Život v protektorátu: Konečné řešení české otázky mělo definitivně zničit naše kořeny*[online]. 20. března 2019 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z:

<<https://www.ctidoma.cz/historie/2019-03-20-zivot-v-protektoratu-konecne-reseni-ceske-otazky-melo-definitivne-znicit-nase/>>.

MACH, Vladimír. *Komunistická strana Československa*, 2010 [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_ksc.php>.

NĚMEC, Václav a BAREK, David. Dějepis.com: *Česko za Protektorátu*[online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: < <https://www.dejepis.com/ucebnice/cesko-za-protektoratu/>>.

PADEVĚT, Jiří. Moderni-dejiny.cz: *Jak se žilo v protektorátu Čechy a Morava*[online]. 19. září 2016 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: < <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/jak-se-zilo-v-protektoratu-cechy-a-morava/>>.

PALIČKA, Jan. G.cz: *80 let krvavého protektorátu Čechy a Morava: 5 stěžejních bodů temné kapitoly našich dějin*[online]. 15. března 2019 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: < <https://g.cz/79-let-krvaveho-protektoratu-cechy-a-morava-5-stezejnich-bodu-temne-kapitoly-nasich-dejin/#/>>.

PONECOVÁ, Andrea. *Adolf Hrubý a Národní souručenství*. [online]. Sborník Archivu bezpečnostních složek 8/2010, 2010 [cit.2020-02-18], Dostupné z: <<https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik8-2010/kap08.pdf>>.

Kolektiv autorů. Totalita.cz. *KI-Kominternu, Kominforma* [online]. [cit. 2019-08-14]. Dostupné z: <<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ki.php>>.

Kolektiv autorů. Totalita.cz. *21 podmínek pro přijetí do Komunistické internacionály* [online]. [cit. 2019-08-14]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ki_podm.php>.

Kolektiv autorů. *Život v protektorátu Čech a Moravy*[online]. 28. prosince 2012 [cit.2020-02-18]. Dostupné z: <<https://www.dejepis.cz/dejepis/zivot-v-protektoratu-cech-a-moravy/>>.